

EMBERTANI ADATOK VESZPRÉM KÖZÉPKORI NÉPESSÉGÉHEZ

(VESZPRÉM—KÁLVÁRIA-DOMB
11—16. SZÁZADI TEMETKEZÉSEI)

BEVEZETÉS

Mindmáig alig tudunk valamit is arról, hogy Veszprém középkori népességét milyen ember-tani sajátosságok jellemezték. Az egyetlen ide vonatkozó tanulmány 1957-ben jelent meg ACSÁDI GYORGY és NEMESKÉRI JÁNOS tollából, akik felkutatva valamennyi rendelkezésre álló leletet, Veszprém—Kálvária-dombról 28 (30) koponyát, Veszprém—Sas-hegyről 9 koponyát és Veszprém—Újtelepről 3 koponyát tettek közzé az 1909—1938 közötti ásatásokból.

A város területén jelentősebb számú középkori embertani anyag feltárására legközelebb 1978-ban került sor, amikor KRALOVÁNSZKY ALÁN vezetésével a Kálvária-dombon újabb ásatások történtek (ÉRY—KRALOVÁNSZKY, 1979). Ennek során 48, zömmel bolygatott, hiányos, de eredeti helyén fekvő csontváz és 18 szórvány-koponya került napvilágra, majd 78.4.1—78.4.66. szám alatt a Bakonyi Múzeum embertani gyűjteményébe.

Jelen tanulmányunk a Kálvária-domb régebbi és újabb embertani leleteit együttesen ismerteti. A már közreadott anyaggal való ismételt foglalkozást az is indokolta, hogy a szerzők a kálvária-dombi leletek közé máshonnan származó két koponyát is besoroltak (ltsz. 2182 és 2183), de téves volt a leletek 10—11. századra való keltezése is. A vizsgálat egységessége érdekében a régi anyagon is elvégeztük a mérést és leírást, valamint a nem- és életkor-meghatározást, s tanulmányunkban az új adatokat közöljük. Az ismételt vizsgálat csupán 27 koponyán volt lehetséges, egy lelet (ltsz. 2167) ugyanis időközben elveszett.

A csontvázleletek történeti háttérére, időrendjére és előkerülésére vonatkozó legfontosabb adatok az alábbiak.

1929—30-ban a veszprémi múzeum RHÉ GYULA vezetésével ásatásokat végzett a Kálvária-dombon, s ennek során középkori templom alapfalai és sírok kerültek elő. RHÉ okleveles adatok alapján azonosította az épületet Veszprém egykori Szent Miklós-szeg nevű külvárosának plébániatemplomával. Az ásatás eredményeit ismertető cikkében részletesen szólt a templom építészeti sajátosságairól, de csak mellékesen utalt a sírokra és sírleletekre (RHÉ, 1929—30). Feljegyzések híján nem tudni, hány sirt tárt fel, ezek hol feküdtek és hogy mi volt az egyes sírok mellékle. Csupán darabszám szerint ismerjük a tárgyi

anyagot, és azt, hogy a 12, ekkor fellelt középkori pénz közül három az 1063—1113 közötti időből, kilenc az 1368—1541 közötti időből való. Azon feltételezés alapján, hogy a templom építése meg kellett hogy előzze a legkorábbi temetkezéseket, RHÉ a templom létesítését a 11. század elejére, pusztulását a 16. század közepére keltezte.

1931-ben a domb tereprendezése során a templom további falmaradványaira és újabb sírokra bukkantak. Az erről szóló rövid híradás szerint az ekkor talált 15 pénz az 1050—1550 közötti időből származott (LACZKÓ, 1931).

A veszprémi múzeum 1930-as és 1931-es szerzeményi naplóiba a kálvária-dombi ásatásokból összesen 17 koponya került bejegyzésre. Ezeket utóbb Budapestre szállították a Néprajzi Múzeum Embertani Osztályára. Ennek leltárkönyvében azonban 2154—2181. szám alatt Veszprém, Kálvária-domb, Szent Miklós-egyház néven és 11—16. századi leletként feltüntetve nem 17, hanem 28 koponya szerepel. Valószínű, hogy a többlet a Kálvária-domb további tereprendezésekor került felszínre.

Az 1978-as ásatás célja a Szent Miklós-templom hitelesítő feltárása volt. A kutatás kiterjedt a teljes templombelsőre, valamint a falak külső oldalát övező sávra. Ennek során sikerült a RHÉ-féle adatokat pontosítani és azokat több fontos építészeti megfigyeléssel kiegészíteni. Röviden a következők voltak megállapíthatók.

Miként az éremleletek korábban tanúsították, a dombon a 11. század közepén már létezett egy temető, ehhez azonban — az eddigi kutatások szerint — templom még nem tartozott. A Szent Miklós-egyházat valószínűleg csak a 13. század első felében emelték. Az egyhajós, egyenes szentélyzáródású templomhoz nyugaton torony, délen nyitott bejárati csarnok, északon sekrestye tartozott. A 15. század közepén a szentélyt meghosszabbították és sokszögűvé alakították, a hajót két pillérrel kettéosztották és beboltozták, a sekrestyéhez csontházat építettek. A templom pusztulására az éremleletek tanúsága és a történeti adatok szerint feltehetően a 16. század közepén került sor, amikor a város török kézre jutott.

1978-ban a templom belsejéből 42 sír és 16 szórványos koponya, a templom falain kívül, a DK-i, D-i és DNy-i oldalon 6 sír és 2 szórványos koponya került elő.

Tekintettel arra, hogy a templombelsőt RHÉ GYULA már feltárta, s onnan bizonyos számú

csontvázat minden bizonnyal felszedett, az 1978-as helyzetből csak hozzávetőlegesen következtethetünk az egykori temetkezési rendre. Az valószínűnek látszik, hogy a szentélyben temetkezés nem folyt. Néhány sír a torony területéről, egy a sekrestyéből, a többi a hajóból került elő. Leletanyag csak 13 sírban volt, de ezek valamennyie 13–16. századi.

A 11–12. századi temető egykori léteire csupán a falak alatti üres sírgödörök és egy másodlagos helyről előkerült bronz s-végű hajkarika-töredék utalt.

Mindezen adatokból a temetkezések időrendjét illetően a következőket mondhatjuk. Semmi jel nem utal arra, hogy a Kálvária-dombon a 10. században, vagy akár a 11. század elején már temetkeztek. A legkorábbi sírok a 11. század közepére, a legkésőbbiek a 16. század közepére tehetők. Ezen 500 éves időhatáron belül a jelenleg ismert 93 egyén időrendi szétválasztására csupán néhány esetben van lehetőség, az alábbiak alapján.

11–12. századra, tehát a templom felépülése előtti időszakra tehető a korábban előkerült leletanyagból a 2174. számú koponya, amelyen jelképes trepanáció látható, ez a szokás ugyanis a 12. század végére megszűnt (NEMESKÉRI—ÉRY—KRALOVÁNSZKY, 1960). Az új feltárás anyagából ugyanerre az időszakra keltezzük azt a hat szörvány-koponyát (II., III., IV., V. VIII., IX.), amely a román kori szentély falán kívül, de a gótikus szentély falán belül került elő, egymás közeléből. Ezek a koponyák ugyanis minden bizonnyal a román kori templom építése során megbolygatott sírokból valók. Ezt a feltevést támogatja az a tény is, hogy az újonnan előkerült leletanyag egyetlen jelképes trepanációja ezek egyikén látható (IX.).

13–16. századnak minősíthető, tehát a templom felépülését követő időszakra tehető a korábban előkerült leletanyagból a 2158., 2165. és 2170. számú koponya, amelyeken kardvágástól eredő sérülés észlelhető; az ilyen jellegű harci sérülés ugyanis mindeddig csak késő középkori leleteken volt megfigyelhető. Az újabb feltárás anyagából pedig erre az időszakra keltezhető az a 13 sír, amelyben e korra utaló leletanyagot találunk (4., 5., 11., 17., 19., 20., 23., 29., 39., 42., 44., 47., 48. sír).

Tekintettel azonban arra, hogy a leletek 75 százalékát nem tudjuk a fentiekhez hasonlóan kettéválasztani, feldolgozásunk során az egész mintát együttesen elemeztük. Megjegyezni kívánjuk azonban, hogy mivel mind a korábbi, mind a későbbi ásatás elsődleges célja a templom feltárása volt, a vizsgált 93 egyén zöme szükségszerűen a templom felépítését követő időszakból származik.

A LELETANYAG ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

Az elmondottak alapján nyilvánvaló, hogy a sorozat demográfiai elemzésre nem alkalmas. A leletanyag korcsoport és nem szerinti eloszlását mindazonáltal az 1. táblázaton bemutatjuk.

A gyermek- és fiatalkorúak aránya mindössze 17,2%, ami elsősorban is a korábbi mintavétel ferdeségének a következménye. A férfiak aránya jelentősen meghaladja a nőket, ami ugyancsak a korábbi mintavétel ferdeségéből ered. A felnőttek korcsoporti eloszlását sem tanulmányozhatjuk érdemben, mert a csontvázletelek hiányossága folytán az elhaltak korcsoportba sorolása csak meglehetősen tág keretek között volt lehetséges.

NEMI KIFEJEZETTSÉG

Amint az a 2. táblázaton látható, a Veszprém—kálvária-dombi koponyákra a kifejezett masculinitás a jellemző. Ez a férfiak esetében a magas, +0,70-es, a nők esetében az alacsony, –0,32-es átlagértékben jut kifejezésre. A férfiaknál különösen a csecsnyűlvány és a járomcsont, a nőknél pedig az állkapocs mutat férfias vonást, ezzel szemben viszonylag nőies a férfiak járomíve és a nők glabelláris tájéka. A bemutatott két, hasonló korú sorozathoz viszonyítva azonban csupán a férfiak erőteljesen profilált, magas járomcsontja és fejlett állkapcsa, valamint a nők alig kiemelkedő glabelláris tájéka tekinthető a népeség egyedi sajátosságának.

A vázcsontokon általában hangsúlyozottabb a nemi jelleg mint a koponyán, a Veszprém—kálvária-dombi férfiak esetében azonban ennek ellenkezője tapasztalható. Különösen medencéjük és keresztcsontjuk alakja nőies, kivéve a cotylo-ischiadikus jelzőt, amely ennél fogva igen alkalmasnak mutatkozott a nemi elkülönítésre (+1,17). A Veszprém—kálvária-dombi nők vázcsontja igen nőies, kivéve keresztcsontjukat és a linea asperát, a cotylo-ischiadikus jelző azonban az ő esetükben is jó nemmeghatározónak bizonyult (–1,50).

FORMAI JELLEMZŐK

A koponyaméretek és jelzők paramétereit a 3–4., a vázcsontméretek és jelzők paramétereit az 5., osztálykategóriák szerinti eloszlásukat a 6. és leíró jellegek formai megoszlását a 7. táblázaton mutatjuk be.

A méretek szórásértékeinek átlaga mindkét nem esetében 100 körüli, a jelzőké ennél nagyobb, ami a leletanyagon belül mutatkozó némi formai különbségre utal. Szignifikánsan nagy szóródás azonban a férfiak esetében csupán a koponyajelzőnél észlelhető, a nők esetében pedig a fülszélesség, a maxilla- és szájpadhossz, továbbá a koponyajelző, a maxilla- és szájpadjelző esetében. A női koponyák variációja tehát, főként a jelzőértékek tekintetében a férfiakénál nagyobb, mindazonáltal sem a méretértékek, sem a formai bélyegek osztálygyakoriságában nincs a két nem között számottevő különbség.

A népességet általánosságban az alábbi megjelenési forma jellemzi. Agykoponyájuk közép-hosszú, széles, középmagas, brachykran, orthokran, metriokran, tapeinokran. Felülnézetben változatos alakú, hátulnézetben ház alakú. Hom-

lokuk középszéles — széles, metriometop, mérsékeltén vagy erősen hátrafutó. Az obelion tájéka enyhén lapult. A nyakszirt ivelt vagy lecsapott. A koponyakapacitás közepes vagy nagy.

Arckoponyájuk alacsony vagy közép magas, középszéles, eury-mesoprosop, mesen. Orruk közép magas, középszéles, mesorrhin, orrsontjuk mérsékeltén kiugró, profilja konkavo-konvex. Szemüregük középszéles, alacsony, mesokonch, formája subrectangularis. A felső fogsorív beívelő, mérsékelt fokú torus palatinus inkább a férfiaknál észlelhető. Gyakori az alveolaris prognathia. A fossa canina közép mély.

Hogy a népesség alkati sajátosságait is értékelhessük, a 8. táblázaton különböző középkori sorozatok ide vonatkozó adatait gyűjtöttük egybe. Ezek tükrében a Veszprém—kálvária-dombi népesség vázcsontozatára az alábbiak jellemzők.

A férfiak kulcsontja igen rövid, közepesen vastag, a váll ennél fogva keskeny. A felkar szára karcsú, a könyökizület középszéles. A combcsont szára igen karcsú, a combcsont feje ugyanakkor nagy, a térdizületi végződés széles, vaskos. A sípcsont szára közepesen vastag, a térdizület közepesen széles. A felső végtagcsontok hosszából közepes, az alsó végtagcsontok hosszából nagyközepes termetérték adódik.

A nők kulcsontja középhosszú, karcsú, a váll tehát középszéles. A felkar szára karcsú, a könyökizületi végződés középszéles. A combcsont szára karcsú, feje közép nagy, a térdizület közép széles. Az alsó- és felső végtagcsontok hossza alapján közepes termetérték adódik.

A minta vázlatos taxonómiai osztályozását a 9. táblázat szemlélteti. Nagyobb a rövid fejűek részaránya, akiket alárendelt dinaroid és alpinoid elemek mellett főként pamiroid jellegű egyének alkotnak. A hosszú fejű elemet elsősorban a nordoid, másodsorban a mediterránoid fajtajellegek képviselik. A cromagnoid elemek részaránya is számottevő, de csupán összetevőként, mind a nordo-mediterránoidok, mind a pamiroidok között.

A fentiekben a nagyság- és formabeli jellemzőket a leletanyag egészen vizsgáltuk. Néhány esetben el lehetett különíteni a korábbi és a későbbi évszázadokban elhunytak anyagát, talán ebből halovány következtetést a koponyaforma változására vonatkozóan levonhatunk.

A 10. táblázat adatait, főként a százalékos értékeket csak tendenciájában értékelhetjük, tekintettel arra, hogy az esetszám mind a 11—12. századi, mind a 13—16. századi mintában rendkívül csekély. Úgy tűnik azonban, hogy a népességre a korai évszázadokban inkább a hosszúfejűség, a későbbi időkben a rövidfejűség lehetett jellemző, miként az az ország más részein feltárt leletanyagban is megfigyelhető. A leletek csekély száma miatt azonban nem dönthető el, hogy a változás oka a lakosság összetételének módosulásában vagy a koponyarövidülés folyamatának késő középkori felgyorsulásában keresendő. Az a tény azonban, hogy a korai mintában is közel 30 százalékos a rövid fejűek részaránya, talán megengedi azt a következtetést, hogy a koponyaforma tekintetében a Veszprém—kálvária-dombi népesség már az Árpád-korban kevert lehetett.

KOPONYASÉRÜLÉSEK, JELKÉPES TREPANÁCIÓK

A minta töredékessége és a vázcsontok jelentős részének hiánya miatt a kóros elváltozásokkal, azok gyakoriságával nem foglalkozhatunk. Mindössze a koponyán észlelhető sérüléseket és jelképes trepanációkat ismertetjük.

1. Koponyasérülések.

Kardvágástól eredő sérülést három egyénen lehetett megfigyelni. A 2158. számú, matus korú férfi koponyáját egymást követően három kardvágás érte. Az első csapás csaknem függőlegesen felülről érte a koponyát, lemetszve a jobb oldali csecsnyúlvány külső felszínét, mintegy 26 x 17 mm-es területen. A második vágás a bal falcsontról felszínéből szelt le egy, kb. 52 x 38 mm-es részt. A bal falcsonton keresztül húzódó repedés ugyanezen alkalommal keletkezhetett. A harmadik, halált hozó vágás oldalirányból, csaknem vízszintesen érte a koponyát. Ez átszakítva a koponyaboltozatot, átvágta a jobb halántékcsontot a külső hallónyílástól a lambda varratig, mintegy 55 mm hosszán, s egyidejűleg kb. 20 mm hosszúságban leszelte a jobb járomcsont alsó szegélyét is.

A 2165. számú, matus korú férfi bal szemöldökívén felülről és kissé oldalról kapott, mintegy 43 mm hosszú kardvágás gyógyult nyoma látható.

A 2170. számú, matus korú férfi koponyáján két kardvágás látható, mindkettő gyógyult. Az első, mintegy 27 mm hosszú vágás a bal szemöldökív felső szélét érte keresztirányból. A sérülés következtében megnyílt a koponyaüregek, beszakadt a szemüreg hátulsó fala. A sebszéleken a gyógyulás során keletkezett sipolyok láthatók. A második vágás a jobb falcsontról és homlokcsontot érte a nyílvarrattal párhuzamosan, mintegy 46 mm hosszán, de a vágás csak a csont felszínébe hatolt.

2. Jelképes trepanációk.

A IX. számú, adultus-matus korú férfi koponyáján a jobb falcsontról, a nyílvarrattól és a koszorúvarrattól mintegy 10—10 mm-re kis, szabálytalan, ovális alakú, mintegy 12 x 8 mm-es jelképes trepanáció látható. Nem sokkal a halál előtt készült. Ugyanezen egyén bal falcsontról a koszorúvarrattól 35 mm-re s a nyílvarrattól 38 mm-re, kb. 5 x 7 mm átmérőjű, jóval a halál előtt készült másik jelképes trepanáció is látható.

A 2174. számú, matus korú férfi bal falcsontról a koponyatető magasságában, a nyílvarrattól mintegy 22 mm-re, kb. 16 x 15 mm-es, jóval a halál előtt készült jelképes trepanáció található.

A NÉPESÉG HELYE A KORABELI EMLÉKANYAGBAN

Amikor elemzésünk végén arra keresünk választ, hogy a Veszprém—kálvária-dombi népesség hogyan illeszkedik a korabeli magyarországi leletanyaghoz, bizonyos nehézségekkel kell számolnunk. Mindenekelőtt is ma még kevés a közélet középkori sorozat, különösen a kellő nagy-

ságrendű. De nehézséget okoz az is, hogy a meglevő sorozatok átlagértékei olyan évszázadok anyagát fogják át, amelyek során a koponyaforma rövidülési üteme felgyorsult. Ilyen körülmények között, adott sorozatok koponyaméreteinek egyezését tanácsos egyéb metrikus jellemzők bevonásával ellenőrizni. Erre leginkább a vázcsontméretek nyújtanak lehetőséget.

A 11. táblázaton Veszprém—Kálvária-domb és 7 más, középkori sorozat koponyaméretei közötti PENROSE-távolság eredményeit ismertetjük. Csak azokat a sorozatokat elemeztük, ahol a vizsgálatba bevont 12 méret bármelyikénél az etszszám legalább 10 volt.

A távolságszámítás végeredményeként 0,1 százalékra szignifikáns hasonlóság mindössze Veszprém—Kálvária-domb és Fonyód—Vár népessége között mutatkozik. A 12. táblázaton bemutatott két sorozat koponyaméretei csekély különbséget elsősorban a hosszúsági értékeknél jeleznek, Veszprém—Kálvária-domb esetében ugyanis az agy- és arckoponya valamivel hosszabb, mint Fonyódon. Ezen túlmenően, arcuk valamivel alacsonyabb, orruk valamivel szélesebb amazokénál.

Ha most e két sorozatnak a 8. táblázaton bemutatott vázcsontértékeit vetjük egybe, az alábbi eltéréseket észleljük. A Veszprém—kálvária-dombi férfiak kulcscsontja és felső végtagcsontja

valamivel rövidebb és karcsúbb, alsó végtagcsontja pedig valamivel hosszabb és vastkosabb, mint a fonyódi férfiaké. A nők esetében az alsó végtagcsontok esetében ugyanezen jelenség figyelhető meg. A két sorozat között tehát bizonyos alkati eltérés mutatkozik. Nehéz azonban megállapítani, hogy e különbségek mennyire szignifikánsak. A vázcsontméretek közötti távolságszámításnak még módszertani nehézségei vannak, de összehasonlító anyaggal is alig rendelkezünk.

Mindenesetre a Veszprém—Kálvária-domb és Fonyód—Vár népességének koponyaalkatában mutatkozó hasonlóságból talán megkockáztatható az a feltevés, hogy a középkorban a Balatontól északra és délre élt lakosság embertanilag jelentősen nem különbözhetett egymástól. E feltevés megerősítéséhez azonban további vizsgálatokra van szükség.

A 11. táblázat távolságértékei a tekintetben is figyelemre méltóak, hogy a dunántúli sorozatok valamennyie (Dombóvár, Fonyód, Mohács, Taliándörögd) közelebb áll Veszprém—Kálvária-dombhoz, mint a Dunától keletre esők (Baja, Zenta, Zombor). Hogy ebben mennyiben fejeződik ki a két országrész középkori lakosságának egykori különbsége, ugyancsak további sorozat vizsgálatokkal lesz eldönthető.

JEGYZETEK

1. A leletanyag feldolgozása az alábbi módszerek szerint történt. A gyermekek (0—14 évesek) életkorát a fogak áttörése és végtagcsontjaik hossza alapján (SCHOUR—MASSLER, 1941; STLOUKAL—HANÁKOVÁ 1978), a fiatalok (15—22 évesek) életkorát az epifizisek elcsontosodása alapján (JOHNSTON, 1961) határoztuk meg. A felnőttek (23—x évesek) életkorát négy korjelző: a koponyavarratok belső elcsontosodása(0), a humerus(H) és femur(F) fejének belső szerkezeti változásai, valamint a szeméremcsont felszínének (S) felületi képe alapján határoztuk meg NEMESKÉRI—HARSÁNYI—ACSÁDI (1960) módszere szerint, SJØVOLD (1975) táblázata segítségével. A 15—x évesek nemét a koponyán és vázon található 22 alaki jellemzőből határoztuk meg ÉRY—KRALOVÁNSZKY—NEMESKÉRI (1963) eljárása szerint. A csontanyag mérése MARTIN—SALLER (1957) utasításai szerint történt. A koponyatérfogot számításánál a fulmagasságot vettük alapul. A testmagasságot PEARSON (1899) módszerével határoztuk meg. A méretek osztályozásánál ALEKSZEJEV—DEBEC (1964) beosztását követtük, s a szórásnagyság kiszámításánál is ugyanezen szerzők átlagos szórásértékeit alkalmaztuk. A leletanyag taxonómiai osztályozásánál LIPTÁK (1962) rendszerét követtük. A sorozatok egymástól való távolságát PENROSE (1954)

módszerével számítottuk ki az alábbi 12 koponyaméret felhasználásával: legnagyobb koponyahossz (1), koponyabázis hossza (5), legnagyobb koponyaszélesség (8), legkisebb homlokszélesség (9), koponyamagasság (17), archossz (40), járomívszélesség (45), felsőarcmagasság (48), szemüregszélesség (51), szemüregmagasság (52), orrszélesség (54), orrmagasság (55). A nagyság- és formátávolságot egyesítő C_R érték szignifikanciáját RAHMAN (1962) szerint számítottuk. Az egyéni nemi és életkori alapadatok a 13. táblázaton, a férfiak és nők egyéni koponya- és vázcsontméretei, valamint jelzői a 14—17. táblázaton találhatók.

2. Ma a Természettudományi Múzeum Embertani Tárának gyűjteményében.
3. A pamiroidok csoportjába az alábbi egyének tartoznak: férfiak: 3, 21, IX, XVII, 2161, 2163, 2165, 2166, 2168, 2170, 2172, 2174, 2176, 2178, 2181; nők: 1, 23, XIII, 2154, 2162, 2171. A nordo-mediterranoidok csoportjába az alábbi egyének tartoznak: férfiak: II, IV, V, 2155, 2158, 2159, 2160, 2169, 2177; nők: 24, VIII, 2164, 2173, 2175, 2180.
4. A fonyódi sorozat paramétereit az egyéni alapadatokból magunk számítottuk a 18—x évesekre alapozva.

- ACSÁDI, GY.—NEMESKÉRI, J. (1957): Contributions à la reconstruction de Veszprém. X^e et XIe siècles. — Ann. Hist.-nat. Mus. Nat. Hung. 49, 435—467.
- ALEKSZEJEV, V. P.—DEBEC, G. F. (1964): Kraniometrija. — Moszkva, 128 old.
- BARTUCZ, L. (1960): Die anthropologischen Merkmale der Bevölkerung aus der Umgebung von Zombor (Sombor) im XV—XVII. Jahrhundert. — Acta Univ. Sci. Bud. de Rol. Eötvös nom., Sec. Biol. 3, 23—48.
- BARTUCZ, L.—FARKAS, GY. (1958): Die Bevölkerung von „Csészto“ in der Árpádenzeit aus anthropologischem Gesichtspunkte betrachtet. — Acta Biol. Szeged. 4, 245—283.
- DEZSŐ, G.—WENGER, S. (1963): Die metrische Befunde des Schädelmaterials. — Anthrop. Hung. 6, 137—144; Metrische Charakterisierung des Skelettmaterials. — Anthrop. Hung. 6, 145. In: Die spätmittelalterliche Bevölkerung von Fonyód. Ed. J. NEMESKÉRI.
- ÉRY, K. (1979): A taliándörögdi Szt. András-templom középkori temetkezéseinek embertani vizsgálata. — Veszprém megyei Múzeumok Közleményei, 14, 215—244.
- ÉRY, K. (1982): Balkáni eredetű török kori népesség csontmaradványai Dombóvár határából. — Szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve, 10—11. 225—298.
- ÉRY, K.—KRALOVÁNSZKY, A.—NEMESKÉRI, J. (1963): Történeti népségek rekonstrukciójának reprezentációja. — Anthrop. Közl. 7, 41—90.
- ÉRY, K.—KRALOVÁNSZKY, A. (1979): Veszprém—Kálvária-Hügel. — Arch. Ért. 106, 287.
- JOHNSTON, F. E. (1961): Sequence of Epiphyseal Union in a Prehistoric Kentucky Population from Indian Knoll. — Human Biol. 33, 66—81.
- LACZKÓ, D. (1931): Évi jelentés a veszprémmegyei múzeum és múzeumi könyvtár 1930/31. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról. — Veszprém, 12.
- LIPTAK, P. (1962): Homo sapiens — species collectiva. — Anthrop. Közl. 6, 17—27.
- LOTTERHOF, E. (1968): Anthropological Investigation of the Skeletal Material of a Cemetery at Baja—Pető from the XI.—XVI. Centuries. — Acta Biol. Szeged. 14, 81—88.
- MARTIN, R.—SALLER, K. (1957): Lehrbuch der Anthropologie. 3. Auflage. — Stuttgart.
- NEMESKÉRI, J.—DEÁK, M. (1952): A Mohács-cselei XIV.—XV. századi temető népességének embertani elemzése. — Arch. Ért. 79, 49—67.
- NEMESKÉRI, J.—ÉRY, K.—KRALOVÁNSZKY, A. (1960): A magyarországi jelképes trepanáció. — Anthrop. Közl. 4, 3—32.
- NEMESKÉRI, J.—HARSÁNYI, L.—ACSÁDI, GY. (1960): Methoden zur Diagnose des Lebensalters von Skelettfunden. — Anthrop. Anzeiger 24, 103—115.
- PEARSON, K. (1899): On the Reconstruction of the Stature of Prehistoric Races. — Math. Contr. to the Theory of Evol., V. Phil. Transact. of the Royal Soc., Ser. A, 192, 169—244.
- PENROSE, L. S. (1954): Distance, Size and Shape. — Annals of Eugenics, 18, 337—343.
- RAHMAN, N. A. (1962): On the Sampling Distribution of the Studentized Penrose Measure of Distance. — Ann. Hum. Genet. 26, 97—106.
- RHÉ, GY. (1929—1930): Új Árpád-kori templommaradványok Veszprém-ben. — A Veszprémmegyei Múzeum Évi Jelentésének Irodalmi Melléklete 1929—30, 2. szám, 14 old.
- SCHOUR, J.—MASSLER, M. (1941): The Development of the Human Dentition. — J. Amer. Dent. Assoc. 28, 1153—1160.
- SJOVOLD, T. (1975): Tables of the Combined Method for Determination of Age at Death given by Nemeskéri, Harsányi and Acsádi. — Anthrop. Közl. 19, 9—22.
- STLOUKAL, M.—HANÁKOVÁ, H. (1978): Die Länge der Längsknochen altslawischer Bevölkerungen unter besonderer Berücksichtigung von Wachstumsfragen. — Homo 29, 53—69.

1. táblázat. A leletanyag korcsoport és nem szerinti megoszlása

Table 1. Age group and sex distribution of the material

Korcsoport Age group	Gyermekek Children		Férfiak Males		Nők Females		Összesen Total	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Infans I (0—7)	8	61,5					8	8,6
Infans II (8—14)	5	38,5					5	5,4
Juvenis (15—22)			3	6,5	—	—	3	3,2
Adultus (23—39)			7	15,2	8	23,5	15	16,1
Maturus (40—59)			6	13,0	7	20,6	13	14,0
Senilis (60—x)			1	2,2	2	5,9	3	3,2
Adultus — Maturus			10	21,7	8	23,5	18	19,4
Maturus — Senilis			17	37,0	5	14,7	22	23,7
Adultus — Senilis			2	4,4	4	11,8	6	6,4
Összesen: Total:	13	100,0	46	100,0	34	100,0	93	100,0

2. táblázat. A nemi jellegek kifejezettségi foka néhány középkori mintában

Table 2. Degree of sexualization in some medieval series

Jellegek Traits	Férfiak Males						Nők Females					
	Veszprém — Kálvária-domb 11—16. szd.		Taliándörögd 12—16. szd. (ÉRY, 1979)		Dombóvár— Békató 16—17. sz. (ÉRY, 1982)		Veszprém — Kálvária-domb 11—16. szd.		Taliándörögd 12—16. szd. (ÉRY, 1979)		Dombóvár— Békató 16—17. szd. (ÉRY, 1982)	
	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M
<i>A koponya jellegei:</i> <i>Cranial traits:</i>												
1. Tubera frontale et parietale	32	+0,84	33	+0,64	59	+0,69	18	-0,56	26	-0,27	58	-0,57
2. Glabella, arcus superciliaris	31	+0,55	30	+0,53	58	+0,64	16	-0,94	23	-0,43	61	-0,64
3. Processus mastoideus	31	+1,16	34	+1,26	61	+1,05	18	-0,28	27	-0,19	64	0,00
4. Protuberantia occipit. ext.	31	+0,45	33	+0,36	65	+0,57	17	-0,53	29	-0,59	67	-0,51
5. Squama occipitalis	31	+0,71	34	+0,47	65	+0,63	17	-0,06	29	-0,59	67	+0,04
6. Margo supraorbitalis	32	+0,47	30	+0,87	60	+0,27	17	-0,59	23	-0,74	62	-0,58
7. Arcus zygomaticus	29	+0,38	21	+0,19	48	-0,44	15	-0,87	19	-1,11	48	-0,79
8. Facies zygomaticus	28	+1,21	31	+0,45	57	+0,86	17	-0,53	25	-0,64	62	-0,69
9. Corpus mandibulae	15	+0,40	17	+0,35	36	+0,19	9	+0,22	15	-0,27	43	-0,09
10. Trigonum mentale	17	+0,76	22	+0,18	60	+0,45	13	-0,15	22	-0,14	67	-0,10
11. Angulus mandibulae	18	+0,78	21	+0,48	60	+0,67	14	+0,07	23	-0,26	64	-0,19
12. Caput mandibulae	16	+0,69	19	-0,11	54	+0,20	13	+0,38	19	-1,11	54	-0,63
Átlag: Mean:		+0,70		+0,47		+0,48		-0,32		-0,53		-0,40
<i>A váz jellegei:</i> <i>Post-cranial traits:</i>												
13. Pelvis maior	5	0,00	11	+1,00	33	-0,03	4	-0,75	9	-0,56	49	-0,41
14. Pelvis minor	5	+0,20	9	+1,11	32	+0,41	4	-1,00	8	-0,75	48	-0,83
15. Angulus pubis	7	+0,43	14	+0,14	44	+0,64	7	-1,43	10	-1,00	53	-0,94
16. Foramen obturatum	7	+0,43	20	+0,35	60	+0,37	9	-1,11	15	-0,73	70	-0,87
17. Incisura ischiadica maior	7	+0,71	11	+0,55	43	+0,63	7	-0,97	9	-0,67	57	-0,75
18. Ischio — pubis index	6	+0,83	12	+0,83	38	+0,63	6	-1,00	8	-1,00	46	-0,67
19. Cotylo — inc. isch. m. index	6	+1,17	16	+1,31	52	+0,46	8	-1,50	13	-0,77	63	-1,08
20. Sacrum	6	+0,33	8	+1,00	44	+0,27	7	+0,14	9	-0,89	53	-0,79
21. Caput femoris	10	+1,80	21	+1,81	60	+1,53	11	-0,82	17	-0,71	72	-0,53
22. Linea aspera	9	+0,56	18	+0,78	66	+1,03	12	+0,17	15	-0,53	75	-0,20
Átlag: Mean:		+0,65		+0,88		+0,60		-0,83		-0,76		-0,71

3. táblázat. A koponya paramétereit ($\sigma\sigma$) (18—x évesek)
 Table 3. Parameters of the skull ($\sigma\sigma$) (18—x years of age)

Martin No.	N	M	V _{min.} —V _{max.}	s	S.R.
1	27	180,07	168—195	7,56	123,98
5	23	100,96	94—118	5,47	133,29
8	29	146,72	136—158	6,40	128,00
9	26	99,73	94—107	4,23	96,11
10	30	125,67	116—138	6,01	125,27
11	26	128,88	120—137	4,97	103,46
12	25	114,90	106—124	3,90	86,62
17	25	133,72	122—141	4,81	98,14
20	28	116,43	110—124	4,26	106,60
23	22	522,36	494—544	13,10	91,60
24	28	329,39	308—352	12,49	121,30
25	24	364,04	348—402	9,72	74,80
26	27	126,63	119—142	5,23	85,80
27	29	122,00	112—133	5,50	69,58*
28	27	117,00	106—128	6,37	86,04
29	27	111,30	106—121	3,21	69,74
30	29	110,31	102—119	5,14	84,30
31	27	96,56	83—103	4,18	82,00
38	25	1473,96	1320—1633	85,66	76,48
40	19	97,21	92—105	3,82	78,04
43	27	107,67	101—114	3,62	92,72
45	22	134,68	126—142	4,74	92,84
46	22	97,28	92—103	3,15	67,02
47	14	112,43	106—122	4,43	63,33
48	21	68,62	63—75	2,96	72,15
51	24	42,13	40—45	1,60	88,72
52	23	32,30	29—36	1,94	102,16
54	23	26,26	24—30	1,74	96,56
55	22	51,00	46—57	2,86	98,69
60	21	54,57	50—61	2,96	105,68
61	17	63,94	56—71	3,72	116,13
62	22	46,59	42—53	3,19	113,82
63	16	41,13	36—46	2,58	95,52
65	12	121,33	113—133	6,89	120,93
66	15	101,13	87—112	7,59	120,41
69	14	30,64	26—36	2,50	86,21
70	16	62,56	50—73	5,62	114,69
71	16	32,06	26—37	3,38	125,04
72	21	87,71	80—94	3,47	119,52
75/1	14	27,14	20—40	4,44	96,41
8 : 1	27	81,56	72—91	5,35	167,25**
17 : 1	24	74,58	66—80	3,77	121,68
17 : 8	25	91,28	79—99	4,81	109,30
20 : 1	25	65,00	59—71	3,39	135,64
20 : 8	27	79,33	75—84	2,65	80,15
9 : 8	24	67,50	63—75	2,89	87,61
47 : 45	13	83,15	77—89	3,74	70,53
48 : 45	20	51,55	46—59	3,64	113,56
52 : 51	23	76,96	68—88	5,23	104,54
54 : 55	22	51,59	46—61	4,26	103,93
61 : 60	17	119,06	100—131	8,27	116,41
63 : 62	16	89,19	80—98	6,51	93,06

** = 1 százalékra szignifikánsan nagy szórás
 1 percent significantly high S.R.
 * = 99 százalékra szignifikánsan kis szórás
 99 percent significantly low S.R.

4. táblázat. A koponya paramétereit (♀♀) (18—x évesek)
 Table 4. Parameters of the skull (♀♀) (18—x years of age)

MARTIN No.	N	M	V _{min.} —V _{max.}	s	S.R.
1	16	171,75	162— 186	6,06	104,50
5	12	97,00	87— 102	4,24	108,79
8	18	140,30	131— 150	5,20	108,38
9	17	94,24	88— 102	3,85	89,51
10	18	119,17	108— 130	5,46	118,65
11	16	124,00	113— 133	6,54	142,22**
12	18	108,61	98— 118	5,81	135,16
17	14	129,00	120— 138	5,16	109,70
20	16	112,13	108— 118	3,52	92,61
23	15	497,47	477— 524	11,91	86,93
24	16	316,75	303— 333	8,76	88,47
25	15	352,80	332— 373	11,20	89,61
26	16	122,44	113— 131	4,84	82,10
27	17	119,29	110— 129	5,87	77,25
28	18	111,61	98— 126	7,82	110,18
29	16	106,94	102— 112	2,59	58,95*
30	17	107,94	100— 118	5,30	89,78
31	18	93,22	84— 101	4,68	95,61
38	14	1304,64	1207— 1419	56,77	56,49*
40	10	92,30	74— 99	6,88	146,40
43	16	101,88	94— 111	3,79	102,49
45	15	125,87	117— 131	3,72	77,50
46	14	91,64	86— 97	3,03	67,29
47	8	107,00	100— 117	5,29	81,42
48	11	64,91	62— 68	2,07	54,50
51	13	41,31	38— 45	2,32	136,65
52	14	32,50	30— 35	1,56	81,95
54	14	24,86	22— 26	1,35	79,41
55	13	48,69	46— 51	1,89	69,93
60	13	51,46	44— 58	4,01	148,63**
61	10	60,60	56— 65	2,46	81,93
62	10	43,00	36— 50	4,30	159,07**
63	11	38,91	34— 44	2,47	94,92
65	12	115,17	105— 124	5,41	100,15
66	13	93,62	87— 104	4,91	84,62
69	10	27,70	24— 31	2,06	79,15
70	14	56,28	53— 62	2,97	67,55
71	14	31,50	26— 35	2,35	93,80
72	11	87,73	84— 97	3,74	129,10
75/1	8	23,63	18— 30	4,44	96,48
8 : 1	16	81,75	74— 90	4,89	152,88**
17 : 1	12	75,58	67— 80	3,55	114,65
17 : 8	14	92,00	81— 101	5,71	129,80
20 : 1	14	65,57	60— 72	3,25	130,04
20 : 8	16	80,00	74— 84	3,72	112,85
9 : 8	17	67,29	61— 74	3,79	114,79
47 : 45	8	85,00	79— 94	5,13	96,74
48 : 45	11	51,91	49— 54	1,70	53,13
52 : 51	13	79,08	73— 92	4,91	98,14
54 : 55	13	50,85	43— 55	3,51	85,56
61 : 60	10	119,50	103— 141	11,41	160,76**
63 : 62	8	91,63	76— 114	12,12	173,10**

Table 5. Parameters of the post-cranial bones (18—x years of age)

5. táblázat. A vázcsontok paraméterei (18—x évesek)

MARTIN No.		Férfiak Males			Férfiak Males		
		N	M	V _{min.} —V _{max.}	N	M	V _{min.} —V _{max.}
Testmagasság Stature		16	166,4	161—172	18	153,8	146—161
Clavicula	1 j	6	139,8	132—145	9	135,8	129—141
	b	6	146,0	133—155	8	137,1	130—145
	6 j	5	39,8	36—45	9	31,6	29—36
	b	6	36,5	34—40	8	31,5	30—35
	6:1 j	5	28,4	25—33	9	23,2	21—27
	b	6	25,1	23—28	8	23,0	21—26
Humerus	1 j	5	324,8	306—341	5	296,0	283—312
	b	7	325,3	304—345	8	293,1	265—320
	2 j	5	317,4	301—335	5	290,6	278—306
	b	7	320,0	301—338	8	288,6	261—317
	4 j	5	64,2	62—68	6	53,7	47—57
	b	7	63,6	58—70	8	56,1	50—61
	7 j	5	65,0	58—68	6	54,5	50—58
	b	7	64,4	57—69	8	55,0	50—59
	7:1 j	5	20,0	19—21	5	18,2	17—19
	b	7	19,6	19—21	8	18,8	18—20
Radius	1 j	4	243,8	227—262	5	227,0	222—238
	b	6	243,5	225—259	8	220,0	201—236
Ulna	1 j	5	267,8	250—283	5	243,6	225—255
	b	6	264,8	243—280	7	238,0	218—253
Femur	1 j	5	461,6	438—483	10	421,8	381—453
	b	6	464,3	434—484	7	416,6	378—451
	2 j	5	457,6	437—477	10	418,3	375—451
	b	6	460,0	432—480	7	413,3	377—447
	6 j	8	28,8	26—31	10	24,9	23—27
	b	9	28,2	26—31	9	25,1	24—28
	7 j	8	27,5	25—32	10	24,6	21—28
	b	9	28,3	26—32	9	25,3	24—28
	9 j	7	33,6	30—36	10	29,0	22—32
	b	9	34,4	30—37	9	30,3	28—32
	10 j	7	29,0	24—33	10	23,8	22—26
	b	9	27,3	24—30	9	23,3	20—26
	19 j	7	49,1	48—51	9	42,1	40—45
	b	9	48,6	45—53	8	42,6	40—45
	21 j	9	84,7	75—92	10	73,4	69—78
	b	7	86,4	82—91	8	72,6	68—77
	6:7 j	8	104,8	97—115	10	102,1	89—124
	b	10	97,9	81—112	9	99,4	86—108
	10:9 j	7	86,4	73—94	10	82,8	73—100
	b	8	79,2	69—87	9	76,9	71—82
Tibia	1 j	6	369,0	350—403	10	336,9	299—377
	b	6	374,5	354—409	9	341,8	298—393
	1/b j	6	370,2	354—400	9	341,0	298—376
	b	6	373,3	352—407	9	340,2	296—392
	3 j	7	76,6	72—81	8	68,0	62—71
	b	6	77,7	75—81	10	68,2	61—73
	8/a j	7	33,7	26—37	10	28,3	23—32
	b	6	34,0	30—38	10	28,9	26—32
	9/a j	7	26,6	24—29	10	23,2	19—27
	b	6	27,5	25—31	10	22,8	18—27
	9/a:8/a j	7	79,5	70—96	10	83,2	75—96
	b	6	81,1	75—87	10	78,7	69—84
Fibula	1 j	5	359,4	350—386	6	334,8	293—343
	b	4	365,3	353—389	5	334,2	289—379

5. táblázat (folytatás)

Table 5. (continued)

MARTIN No.		Férfiak			Males		
		N	M	V _{min.} —V _{max.}	N	M	V _{min.} —V _{max.}
Claviculo-humeral index	j	4	44,5	43—47	5	46,5	45—48
	b	4	47,0	45—50	6	47,4	45—49
Radio-humeral index	j	3	76,6	75—78	3	75,7	74—77
	b	4	76,0	75—77	6	76,3	73—78
Tibio-femoral index	j	—	—	—	6	81,3	77—84
	b	2	83,6	81—86	5	79,7	77—82
Sacrum	2	5	99,0	85—115	7	99,1	90—116
	5	5	123,0	119—131	6	116,7	111—127
	5:2	5	125,2	114—145	5	115,6	107—123
Pubis hossz length		5	97,5	93—102	6	98,2	90—104
Ischium hossz length		5	103,2	95—110	6	88,5	84—95
Ischio-pubis index		5	95,0	89—106	6	111,0	105—117
Cotylo szélesség breadth		5	42,2	38—46	8	35,0	29—38
Incisura isc. maior szél. breadth		5	39,4	30—45	8	55,0	47—64
Cotylo—inc. isc. m. index		5	109,9	91—153	8	64,1	55—70

*j = right
b = left

6. táblázat. A koponyaméretek és jelzők osztályeloszlása (18—x évesek)

Table 6. Cranial measurements and indices divided according to classes (18—x years of age)

MARTIN No.	Osztályok	Classes	Férfiak		Nők	
			N	Males %	N	Females %
1	igen rövid	very short	3	11,1	1	6,3
	rövid	short	7	25,9	4	25,0
	közepes	medium	11	40,8	8	50,0
	hosszú	long	2	7,4	2	12,4
	igen hosszú	very long	4	14,8	1	6,3
5	igen rövid	very short	5	21,7	1	8,3
	rövid	short	5	21,7	2	16,7
	közepes	medium	6	26,1	3	25,0
	hosszú	long	5	21,7	6	50,0
	igen hosszú	very long	1	4,4	—	—
	igen-igen hosszú	very-very long	1	4,4	—	—
8	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	5	17,2	1	5,6
	közepes	medium	5	17,2	7	38,9
	széles	broad	11	38,0	6	33,3
	igen széles	very broad	8	27,6	4	22,2
9	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	—	—	3	17,6
	közepes	medium	12	46,1	8	47,1
	széles	broad	6	23,1	5	29,4
	igen széles	very broad	8	30,8	1	5,9

6. táblázat: (folytatás)

Table 6. (continued)

MARTIN No.	Osztályok	Classes	Férfiak Males		Nők Females	
			N	%	N	%
10	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	—	—	1	5,6
	közepes	medium	6	20,0	4	22,2
	széles	broad	10	33,3	4	22,2
	igen széles	very broad	10	33,3	8	44,4
	igen-igen széles	very-very broad	4	13,4	1	5,6
11	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	2	7,7	3	18,8
	közepes	medium	7	26,9	2	12,5
	széles	broad	11	42,3	5	31,2
	igen széles	very broad	6	23,1	6	37,5
12	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	1	4,0	4	22,2
	közepes	medium	5	20,0	2	11,1
	széles	broad	11	44,0	8	44,5
	igen széles	very broad	8	32,0	4	22,2
17	igen alacsony	very low	2	8,0	1	7,1
	alacsony	low	5	20,0	3	21,4
	közepes	medium	9	36,0	3	21,4
	magas	high	9	36,0	6	43,0
	igen magas	very high	—	—	1	7,1
20	igen alacsony	very low	—	—	—	—
	alacsony	low	5	17,8	—	—
	közepes	medium	11	39,3	8	50,0
	magas	high	4	14,3	5	31,3
	igen magas	very high	8	28,6	3	18,8
23	igen kicsi	very small	1	4,6	—	—
	kicsi	small	3	13,6	4	26,7
	közepes	medium	9	40,9	8	53,3
	nagy	large	7	31,8	2	13,3
	igen nagy	very large	2	9,1	1	6,7
24	igen rövid	very short	—	—	—	—
	rövid	short	—	—	—	—
	közepes	medium	8	28,6	3	18,8
	hosszú	long	7	25,0	5	31,2
	igen hosszú	very long	11	39,3	8	50,0
	igen-igen hosszú	very-very long	2	7,1	—	—
25	igen rövid	very short	1	4,2	1	6,7
	rövid	short	11	45,8	4	26,7
	közepes	medium	10	41,6	8	53,3
	hosszú	long	1	4,2	2	13,3
	igen hosszú	very long	1	4,2	—	—
26	igen rövid	very short	—	—	2	12,5
	rövid	short	9	33,3	—	—
	közepes	medium	14	51,9	9	56,2
	hosszú	long	3	11,1	5	31,3
	igen hosszú	very long	1	3,7	—	—
27	igen rövid	very short	2	6,9	—	—
	rövid	short	13	44,8	8	47,1
	közepes	medium	12	41,4	6	35,3
	hosszú	long	2	6,9	3	17,6
	igen hosszú	very long	—	—	—	—

6. táblázat: (folytatás)

Table 6. (continued)

MARTIN No.	Osztályok	Classes	Férfiak Males		Nők Females	
			N	%	N	%
28	igen rövid	very short	—	—	1	5,6
	rövid	short	5	18,5	3	16,7
	közepes	medium	10	37,1	8	44,4
	hosszú	long	9	33,3	4	22,2
	igen hosszú	very long	3	11,1	2	11,1
29	igen rövid	very short	—	—	—	—
	rövid	short	6	22,2	4	25,0
	közepes	medium	17	63,0	9	56,2
	hosszú	long	3	11,1	3	18,8
	igen hosszú	very long	1	3,7	—	—
30	igen rövid	very short	2	6,9	—	—
	rövid	short	12	41,4	5	29,4
	közepes	medium	11	37,9	6	35,3
	hosszú	long	4	13,8	5	29,4
	igen hosszú	very long	—	—	1	5,9
31	igen rövid	very short	1	3,7	2	11,1
	rövid	short	4	14,8	2	11,1
	közepes	medium	16	59,3	10	55,6
	hosszú	long	6	22,2	3	16,6
	igen hosszú	very long	—	—	1	5,6
38	igen kicsi	very small	—	—	—	—
	kicsi	small	2	8,0	—	—
	közepes	medium	11	44,0	8	57,1
	nagy	large	8	32,0	5	35,7
	igen nagy	very large	4	16,0	1	7,2
40	igen-igen rövid	very-very short	—	—	1	10,0
	igen rövid	very short	—	—	—	—
	rövid	short	8	42,1	3	30,0
	közepes	medium	8	42,1	5	50,0
	hosszú	long	3	15,8	1	10,0
43	igen keskeny	very narrow	—	—	1	6,3
	keskeny	narrow	2	7,4	—	—
	közepes	medium	10	37,0	10	62,5
	széles	broad	9	33,3	3	18,7
	igen széles	very broad	6	22,2	2	12,5
45	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	5	22,7	2	13,3
	közepes	medium	9	40,9	8	53,4
	széles	broad	6	27,3	5	33,3
	igen széles	very broad	2	9,1	—	—
46	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	4	18,2	2	14,3
	közepes	medium	12	54,5	11	78,6
	széles	broad	6	27,3	1	7,1
	igen széles	very broad	—	—	—	—
47	igen alacsony	very low	2	14,3	—	—
	alacsony	low	8	57,1	4	50,0
	közepes	medium	4	28,6	3	37,5
	magas	high	—	—	1	12,5
	igen magas	very high	—	—	—	—

6. táblázat: (folytatás)

Table 6. (continued)

MARTIN No.	Osztályok	Classes	Férfiak Males		Nők Females	
			N	%	N	%
48	igen alacsony	very low	1	4,8	—	—
	alacsony	low	10	47,6	3	27,3
	közepes	medium	9	42,9	8	72,7
	magas	high	1	4,8	—	—
	igen magas	very high	—	—	—	—
51	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	5	20,8	2	15,4
	közepes	medium	10	41,7	8	61,5
	széles	broad	8	33,3	3	23,1
	igen széles	very broad	1	4,2	—	—
52	igen alacsony	very low	6	26,1	1	7,1
	alacsony	low	6	26,1	7	50,0
	közepes	medium	8	34,8	4	28,6
	magas	high	3	13,0	2	14,3
	igen magas	very high	—	—	—	—
54	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	3	13,0	2	14,3
	közepes	medium	13	56,6	7	50,0
	széles	broad	4	17,4	5	35,7
	igen széles	very broad	3	13,0	—	—
55	igen alacsony	very low	2	9,1	—	—
	alacsony	low	8	36,4	5	38,4
	közepes	medium	7	31,8	5	38,4
	magas	high	4	18,2	3	23,2
	igen magas	very high	1	4,5	—	—
60	igen rövid	very short	—	—	2	15,4
	rövid	short	7	33,3	1	7,7
	közepes	medium	5	23,8	5	38,4
	hosszú	long	8	38,1	3	23,1
	igen hosszú	very long	1	4,8	2	15,4
61	igen keskeny	very narrow	1	5,9	—	—
	keskeny	narrow	1	5,9	1	10,0
	közepes	medium	7	41,2	4	40,0
	széles	broad	5	29,4	4	40,0
	igen széles	very broad	3	17,6	1	10,0
62	igen rövid	very short	—	—	2	20,0
	rövid	short	7	31,8	—	—
	közepes	medium	8	36,4	5	50,0
	hosszú	long	4	18,2	1	10,0
	igen hosszú	very long	3	13,6	2	20,0
63	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	1	6,2	1	9,1
	közepes	medium	10	62,5	3	27,3
	széles	broad	3	18,8	6	54,5
	igen széles	very broad	2	12,5	1	9,1
65	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	4	33,3	2	16,7
	közepes	medium	4	33,3	4	33,3
	széles	broad	1	8,4	4	33,3
	igen széles	very broad	3	25,0	2	16,7
66	igen keskeny	very narrow	2	13,3	—	—
	keskeny	narrow	2	13,3	3	23,1
	közepes	medium	5	33,4	8	61,5
	széles	broad	4	26,7	—	—
	igen széles	very broad	2	13,3	2	15,4

6. táblázat: (folytatás)

Table 6. (continued)

MARTIN No.	Osztályok Classes	Férfiak Males		Nők Females	
		N	%	N	%
69	igen alacsony	1	7,1	1	10,0
	alacsony	4	28,6	3	30,0
	közepes	7	50,1	4	40,0
	magas	1	7,1	2	20,0
	igen magas	1	7,1	—	—
70	igen alacsony	2	12,4	—	—
	alacsony	1	6,3	—	—
	közepes	4	25,0	10	71,4
	magas	8	50,0	3	21,4
	igen magas	1	6,3	1	7,2
71	igen keskeny	2	12,4	1	7,1
	keskeny	5	31,3	2	14,3
	közepes	5	31,3	6	42,9
	széles	4	25,0	4	28,6
	igen széles	—	—	1	7,1
72	igen kicsi	—	—	—	—
	kicsi	1	4,8	—	—
	közepes	2	9,5	—	—
	nagy	3	14,3	6	54,5
	igen nagy	12	57,1	4	36,4
	igen-igen nagy	3	14,3	1	9,1
75/1	igen kicsi	—	—	—	—
	kicsi	4	28,6	1	12,5
	közepes	4	28,6	4	50,0
	nagy	5	35,7	1	12,5
	igen nagy	1	7,1	2	25,0
8 : 1	igen hosszú	2	7,4	—	—
	hosszú	4	14,8	3	18,8
	közepes	4	14,8	4	25,0
	rövid	5	18,6	3	18,8
	igen rövid	9	33,3	5	31,2
	igen-igen rövid	3	11,1	1	6,2
17 : 1	igen alacsony	2	8,3	1	8,3
	alacsony	5	20,9	1	8,3
	közepes	8	33,3	2	16,7
	magas	7	29,2	7	58,4
	igen magas	2	8,3	1	8,3
17 : 8	igen-igen alacsony	1	4,0	—	—
	igen alacsony	4	16,0	2	14,3
	alacsony	7	28,0	6	42,9
	közepes	11	44,0	2	14,3
	magas	2	8,0	3	21,4
	igen magas	—	—	1	7,1
20 : 1	igen alacsony	2	8,0	—	—
	alacsony	3	12,0	2	14,3
	közepes	7	28,0	5	35,7
	magas	4	16,0	3	21,4
	igen magas	9	36,0	4	28,6
20 : 8	igen alacsony	4	14,8	3	18,7
	alacsony	8	29,6	2	12,5
	közepes	14	51,9	5	31,3
	magas	1	3,7	6	37,5
	igen magas	—	—	—	—

6. táblázat (folytatás)

Table 6. (continued)

MARTIN No.	Osztályok	Classes	Férfiak Males		Nők Females	
			N	%	N	%
9 : 8	igen keskeny	very narrow	2	8,3	2	11,8
	keskeny	narrow	7	29,2	7	41,2
	közepes	medium	12	50,0	3	17,6
	széles	broad	2	8,3	4	23,5
	igen széles	very broad	1	4,2	1	5,9
47 : 45	igen széles	very broad	4	30,8	1	12,5
	széles	broad	5	38,4	4	50,0
	közepes	medium	4	30,8	2	25,0
	keskeny	narrow	—	—	1	12,5
	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
48 : 45	igen széles	very broad	2	10,0	—	—
	széles	broad	10	50,0	4	36,4
	közepes	medium	5	25,0	7	63,6
	keskeny	narrow	3	15,0	—	—
	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
52 : 51	igen alacsony	very low	7	30,4	5	38,5
	alacsony	low	8	34,8	6	46,1
	közepes	medium	6	26,1	1	7,7
	magas	high	2	8,7	1	7,7
	igen magas	very high	—	—	—	—
54 : 55	igen keskeny	very narrow	—	—	1	7,7
	keskeny	narrow	2	9,1	1	7,7
	közepes	medium	10	45,5	6	46,1
	széles	broad	5	22,7	5	38,5
	igen széles	very broad	5	22,7	—	—
61 : 60	igen hosszú	very long	2	11,7	1	10,0
	hosszú	long	1	5,9	2	20,0
	közepes	medium	6	35,3	3	30,0
	rövid	short	7	41,2	2	20,0
	igen rövid	very short	1	5,9	1	10,0
	igen-igen rövid	very-very short	—	—	1	10,0
63 : 62	igen keskeny	very narrow	—	—	—	—
	keskeny	narrow	3	18,8	2	25,0
	közepes	medium	5	31,2	3	37,5
	széles	broad	6	37,5	1	12,5
	igen széles	very broad	2	12,5	1	12,5
	igen-igen széles	very-very broad	—	—	1	12,5

7. táblázat. A leíró jellegek formai megoszlása (18—x évesek)

Table 7. Description of characteristic forms divided according to traits (18—x years of age)

Jellegek	Traits	Férfiak Males		Nők Females	
		N	%	N	%
Koponyadeformáció: Cranial deformity:	nincs — no van — yes (intra vitam) van — yes (post mortem)	22 1 8	71,0 3,2 25,8	16 2 —	88,9 11,1 —
Felülnézeti alak: Norma verticalis:	ellipsoid ovoid sphaeroid spheno-birsoid pentagono-rhomboid	2 8 9 3 6	7,2 28,6 32,1 10,7 21,4	— 5 3 5 4	— 29,4 17,7 29,4 23,5
Hátulnézeti alak: Norma occipitalis:	bomba — bomb ék — wedge ház — house	8 — 21	27,6 — 72,4	7 2 9	38,9 11,1 50,0
Homlok íveltsége: Slope of forehead:	egyenes — straight mérs. hátrafutó — mod. sloped erősen hátraf. — sloped	4 12 14	13,3 40,0 46,7	3 11 3	17,6 64,8 17,6
Depressio postcoronoidea:	nincs — no van — yes	24 7	77,4 22,6	16 2	88,9 11,1
Depressio obelica:	nincs — no van — yes	12 18	40,0 60,0	4 13	23,5 76,5
Depressio lambdica:	nincs — no van — yes	21 9	70,0 30,0	14 4	77,8 22,2
Nyakszirt ize: Occiput:	bathrocran curvoccipital mod. curvoccipital planoccipital	2 13 4 10	6,9 44,8 13,8 34,5	— 8 5 7	— 40,0 25,0 35,0
Sutura metopica:	nincs — no van — yes	31 —	100,0 —	15 2	88,2 11,8
Ossa wormiana:	nincs — no kevés — few sok — many	1 20 9	3,3 66,7 30,0	4 11 4	21,1 57,9 21,1
Pterion (jobb + bal): (right + left):	spheno-parietalis kontaktus fronto-temporalis kontaktus os epiptericum	43 — 4	91,5 — 8,5	26 1 3	86,7 3,3 10,0
Szemüreg alakja: Orbita:	kerek — round szögletes — rectangular átmeneti — subrectangular	3 7 16	11,5 26,9 61,6	3 2 9	21,4 14,3 64,3

7. táblázat: (folytatás)

Table 7. (continued)

Jellegek	Traits	Férfiak Males		Nők Females	
		N	%	N	%
Torus palatinus:	nincs — no csekély — slight erős — strong	7 15 3	28,0 60,0 12,0	8 5 3	50,0 31,2 18,8
Felső fogsorív: Palatal curve:	széttartó — parabolic beívelő — elliptic párhuzamos — parallel	6 9 1	37,5 56,3 6,2	3 6 —	33,3 66,7 —
Orrcsontok formája: Shape of nasal bones:	MARTIN 1 1/a 2 2/a	15 1 3 —	78,9 5,3 15,8 —	11 — — 1	91,7 — — 8,3
Orrgyök: Root of nose:	mély — deep közepes — medium sekély — shallow	11 10 1	50,0 45,5 4,5	1 8 4	7,7 61,5 38,8
Orrprofil: Profile of nose:	egyenes — straight konkáv — concave konvex — convex konkávó-konvex — concavo-convex	5 4 — 8	29,4 23,5 — 47,1	1 1 1 7	10,0 10,0 10,0 70,0
Spina nasalis anterior:	BROCA 1 2 3 4 5	4 6 9 5 1	16,0 24,0 36,0 20,0 4,0	3 6 5 1 1	18,7 37,5 31,2 6,3 6,3
Apertura piriformis:	anthropin infantil fossa praenasalis sulcus praenasalis	19 — 5 2	73,1 — 19,2 7,7	13 1 3 —	76,5 5,9 17,6 —
Alveolaris prognathia:	nincs — no mérsékelt — moderated erős — strong	7 10 8	28,0 40,0 32,0	3 3 6	25,0 25,0 50,0
Fossa canina:	kitöltött — filled sekély — shallow közepes — medium mély — deep igen mély — very deep	— — 10 8 7	— — 40,0 32,0 28,0	— — 11 5 —	— — 68,8 31,2 —

8. táblázat. Különböző sorozatok vázcsont méretei (jobb + bal)
 Table 8. Post-cranial measurements in some medieval series (right + left)

MARTIN No.		Férfiak Males							
		Veszprém— Kálvária-domb 11—16. szd.		Taliándörög 12—16. szd. (ÉRY, 1979)		Dombóvár— Békató 16—17. szd. (ÉRY, 1982)		Fonyód—Vár ⁴ 13—16. szd. (DEZSŐ— WENGER, 1963)	
		N	M	N	M	N	M	N	M
Clavicula	1	12	142,9	20	147,7	84	149,8	67	145,9
	6	11	38,2	22	37,7	101	39,0	87	38,8
Humerus	1	12	325,1	24	330,1	105	329,0	71	329,3
	4	12	63,9	25	64,1	98	64,9	74	64,7
	7	12	64,7	26	66,7	116	66,5	86	66,4
Radius	1	10	243,7	21	248,3	94	247,1	72	246,2
Ulna	1	11	266,4	17	271,2	93	267,6	61	266,7
Femur	1	11	463,0	17	465,0	104	462,4	67	452,7
	6	17	28,5	21	29,3	112	29,9	71	29,3
	7	17	27,9	21	28,6	112	29,0	71	28,3
	19	16	48,9	22	49,4	110	48,5	70	47,7
	21	16	85,6	18	83,9	104	84,4	—	—
Tibia	1	12	371,8	18	367,9	94	381,5	59	358,9
	3	13	77,2	17	76,3	97	78,5	—	—
	8/a	13	33,9	20	32,5	107	34,5	61	34,9
	9/a	13	27,1	20	26,4	107	26,6	61	24,8
Testmagasság:	humerus	164,6		166,0		165,7		165,8	
Stature:	radius	165,6	165,1	167,1	166,6	166,7	166,2	166,4	166,1
	femur	168,4	167,8	168,7	167,5	168,2	168,9	166,4	165,2
	tibia	167,2		166,2		169,5		164,0	
MARTIN No.		Nők Females							
		Veszprém Kálvária-domb 11—16. szd.		Taliándörög 12—16. szd. (ÉRY, 1979)		Dombóvár— Békató 16—17. szd. (ÉRY, 1982)		Fonyód—Vár ⁴ 13—16. szd. (DEZSŐ— WENGER, 1963)	
		N	M	N	M	N	M	N	M
Clavicula	1	17	136,5	10	133,2	96	135,0	39	132,0
	6	17	31,6	14	31,8	119	33,6	48	32,2
Humerus	1	13	294,6	12	303,0	114	303,3	48	298,6
	4	14	54,9	12	54,6	112	56,7	41	56,3
	7	14	54,8	13	56,7	128	57,9	55	56,0
Radius	1	13	223,5	10	223,1	110	235,4	47	218,4
Ulna	1	12	240,8	11	243,2	99	245,6	38	239,4
Femur	1	17	419,2	12	428,4	123	425,6	51	413,4
	6	19	25,0	13	26,3	130	26,7	57	24,9
	7	19	25,0	13	25,7	130	26,4	57	26,6
	19	17	42,4	14	42,7	128	43,0	49	41,5
	21	18	73,0	10	73,6	123	75,8	—	—
Tibia	1	19	339,4	11	345,6	115	348,5	51	333,4
	3	18	68,1	11	68,7	113	70,2	—	—
	8/a	20	28,6	12	29,1	117	31,2	57	30,0
	9/a	20	23,0	12	23,2	118	23,2	57	21,6
Testmagasság:	humerus	152,5		154,8		154,9		153,6	
Stature:	radius	155,9	154,2	155,7	155,3	159,8	157,4	154,2	153,9
	femur	154,6		156,4		155,8		153,5	
	tibia	154,5	154,6	156,0	156,2	156,7	156,3	153,1	155,3

9. táblázat. A leletanyag vázlatos taxonómiai megoszlása
 Table 9. Approximate taxonomic distribution of the material

Taxonok Taxons	Férfiak Males		Nők Females		Együtt Together	
	N	%	N	%	N	%
Pamiroidok Pamiroids	15	62,5	6	50,0	21	58,3
Nordo-mediterranoidok Nordo-mediterranoids	9	37,5	6	50,0	15	41,7

10. táblázat. A koponyajelző osztályeloszlása a leletanyag különböző időrendi mintáiban ($\sigma\sigma + \text{♀♀}$)

Table 10. The cranial index divided into classes in different chronological samples of the material

Osztályok Classes	A 11—12. sz.-i minta The 11th—12th c. sample		A 13—16. sz.-i minta The 13th—16th c. sample		Az egész 11—16. sz.-i anyag The whole 11th— 16th c. material	
	N	%	N	%	N	%
Dolichokranok Dolichocranials	3	42,8	1	25,0	9	20,9
Mesokranok Mesocranials	2	28,6	—	—	8	18,6
Brachykranok Brachycranials	2	28,6	3	75,0	26	60,5
Összesen: Total:	7	100,0	4	100,0	43	100,0

11. táblázat. Néhány középkori minta PENROSE-távolsága
Veszprém—Kálvária-dombtól

Table 11. PENROSE—distance between Veszprém—Kálvária-domb and
some medieval series

Sorozatok Series	Férfiak Males		Nők Females	
	N min.—max.	C_R^2	N min.—max.	C_R^2
Veszprém—Kálvária-domb:				
Baja—Pető, 11—16. sz. (LOTTERHOF, 1968)	22—44	0,904	14—26	1,005
Dombóvár—Békató, 16—17. sz. (ÉRY, 1981)	27—57	0,289	28—49	0,396
Fonyód—Vár, 13—16. sz. (DEZSŐ—WENGER, 1963)	15—34	0,127*	12—31	0,103*
Mohács—Csele, 13—14. sz. (NEMESKÉRI—DEÁK, 1956)	14—23	0,561	10—12	0,152
Taliándörög, 12—16. sz. (ÉRY, 1979)	11—30	0,264	—	—
Zenta—Pap-halom, 12—16. sz. (BARTUCZ—FARKAS, 1958)	21—49	0,651	21—40	0,657
Zombor—Repülőtér, 16—17. sz. (BARTUCZ, 1960)	61—85	0,824	12—33	0,731

* = 0,1 százalékra szignifikáns érték

* = 0,1 percent significant value

12. táblázat. Veszprém—Kálvária-domb és Fonyód—Vár népességének
fontosabb koponyaméretei és jelzői

Table 12. Some important measurements and indices of the population
of Veszprém—Kálvária-domb and Fonyód—Vár

MARTIN No.	Férfiak Males				Nők Females			
	Veszprém— Kálvária-domb		Fonyód—Vár ⁴ (DEZSŐ—WENGER, 1963)		Veszprém— Kálvária-domb		Fonyód—Vár ⁴ (DEZSŐ—WENGER, 1963)	
	N	M	N	M	N	M	N	M
1	27	180,1	30	176,7	16	171,8	24	167,3
5	23	101,0	18	100,7	12	97,0	15	95,0
8	29	146,7	32	146,1	18	140,3	21	140,0
9	26	99,7	43	98,3	17	94,2	31	94,7
17	25	133,7	19	135,0	14	129,0	16	130,9
40	19	97,2	17	94,6	10	92,3	12	89,5
45	22	134,7	16	136,6	15	125,9	13	124,5
48	21	68,6	31	69,5	11	64,9	22	65,8
51	24	42,1	33	42,0	13	41,3	24	40,5
52	23	32,3	33	33,3	14	32,5	24	32,7
54	23	26,3	36	25,1	14	24,9	21	23,7
55	22	51,0	34	50,3	13	48,7	20	46,2
8 : 1	27	81,6	27	83,0	16	81,8	19	83,9
17 : 1	24	74,6	17	77,3	12	75,6	14	79,5
17 : 8	25	91,3	17	93,6	14	92,0	14	93,5
9 : 8	24	67,5	32	67,3	17	67,3	21	68,5
48 : 45	20	51,6	17	51,8	11	51,9	12	52,3
52 : 51	23	77,0	32	79,1	13	79,1	23	80,8
54 : 55	22	51,6	33	50,3	13	50,9	17	51,6

13. táblázat. A leletanyag nem és életkori alapadatai

Table 13. Individual sex and age data

Sorszám	Sírszám v. leltári sz.	Nem	Nemi kifejezettség száma	Nemi jellegek száma	Életkor	A meghatározás alapja			
Serial number	Grave No. or Inventory No.	Sex	Degree of sexuality	No. of sex traits	Age	O	S	H	F+
1	2	3	4	5	6	7			
1978-ban feltárt leletek Finds excavated in 1978									
1	1	♀	-0,40	22	46-50	4	2-3	2	2-3
2	2	♂	—	—	30-60	—	—	2	—
3	3	♂	+1,00	7	28-49	1	—	1-2	—
4	4	♂	+1,00	7	61-67	—	4	2-3	3
5	5	♀?	—	—	23-x	—	—	—	—
6	6	♂	+0,75	8	56-65	—	3-4	3	—
7	7	♂	—	2	40-60	—	—	—	3
8	8	o	—	—	8-11	csontok hossza, length of bones			
9	9	o	—	—	8-14	csontok hossza, length of bones			
10	10	♀	—	2	40-70	—	—	—	3-4
11	11	♂	—	2	19-21	csontosodás, ossificatio			
12	12	♀	—	—	23-x	—	—	—	—
13	13	o	—	—	3-4	csontok hossza, length of bones			
14	14	♀	—	2	38-58	—	—	—	2-3
15	15	♀	-1,50	10	60-66	—	4	2	3
16	16	♂	—	—	30-60	—	—	2	—
17	17	♂	—	1	20-24	csontosodás, ossificatio			
18	18	o	—	—	12-14	csontok hossza, length of bones			
19	19	♀	0,00	9	40-70	—	—	4	—
20	20	♀	—	2	35-55	—	—	—	—
21	21	♂	-0,35	17	55-59	4	3	4	3-4
22	22	o	—	—	3-5	csontok hossza, length of bones			
23	23	♀	-0,30	10	45-61	3	—	2-3	—
24	24	♀	-0,90	20	29-33	1	2	2	1
25	25	♀	-0,10	10	48-56	—	3	—	3
26	26	♂	+0,70	10	33-39	—	2	2	1-2
27	27	♂	+1,10	10	48-56	—	3	—	3
28	28	♀	-1,13	8	51-57	—	3	3	3
29	29	♀?	—	—	23-x	—	—	—	—
30	30	♀	—	3	61-70	—	—	3	4
31	31	♀	-1,00	6	46-50	—	2-3	3	3
32	32	o	—	—	9-12	csontok hossza, length of bones			
33	33	♀	-0,17	7	55-63	—	4	—	4
34	34	♂	—	—	23-x	—	—	—	—
35	35	♂	+0,89	9	40-80	4	—	—	—
36	36	♀	-0,57	7	43-49	1	—	3	3
37	37	o	—	—	4-6	csontok hossza, length of bones			
38	38	o	—	—	2-3	fogazat, dentitio			
39	39	o	—	—	11-13	csontok hossza, length of bones			
40	40	♂	—	—	30-60	—	—	—	—
41	41	♀	-0,78	9	32-50	1	—	2	—
42	42	♂	+1,10	10	47-53	—	3	2	2-3
43	43	o	—	—	3-5	fogazat dentitio			
44	44	♀	—	—	30-60	—	—	2	—
45	45	♀?	—	—	23-x	—	—	—	—
46	46	♂	—	—	23-x	—	—	—	—
47	47	♂	+1,20	7	46-54	—	3	—	2-3
48	48	o	—	—	3-4	fogazat, dentitio			
49	I	♂	+0,57	7	23-40	1	—	—	—
50	II	♂	+1,75	8	30-60	2	—	—	—
51	III	♀?	+0,33	6	30-60	2	—	—	—
52	IV	♂	+1,14	7	23-40	1	—	—	—
53	V	♂	+0,88	8	30-60	3	—	—	—
54	VI	o	—	—	0-VI	csontok hossza, length of bones			
55	VII	♂	+0,73	11	40-80	4	—	—	—
56	VIII	♀	-0,50	12	23-40	1	—	—	—
57	IX	♂	+1,00	8	30-60	2	—	—	—

13. táblázat (folytatás)

Table 13. (continued)

1	2	3	4	5	6	7			
58	X	♂	+0,38	8	40—80	4	—	—	—
59	XI	♀	—	3	23—40	1	—	—	—
60	XII	♂	+0,11	9	40—80	4	—	—	—
61	XIII	♀	0,00	7	30—60	3	—	—	—
62	XIV	o	—	—	2—5	falvastagság, thickness of cranial bones csontosodás, ossificatio			
63	XV	♂ ?	-0,20	10	15—17				
64	XVI	♀	-0,36	11	30—60	2	—	—	—
65	XVII	♂	+0,38	8	40—80	4	—	—	—
66	XVIII	♂	-0,17	6	23—40	1	—	—	—
1929—31-ben feltárt leletek Finds excavated in 1929—31									
67	2154	♀	-0,67	12	23—40	1	—	—	—
68	2155	♂	+0,92	12	40—80	4	—	—	—
69	2156	♂	+1,38	8	23—40	1	—	—	—
70	2157	♀	+0,13	8	23—40	1	—	—	—
71	2158	♂	+1,58	12	40—80	4	—	—	—
72	2159	♂	-0,08	12	23—40	1	—	—	—
73	2160	♂	+0,17	12	40—80	4	—	—	—
74	2161	♂	+1,08	12	30—60	3	—	—	—
75	2162	♀	-0,67	12	23—40	1	—	—	—
76	2163	♂	+1,00	12	40—80	4	—	—	—
77	2164	♀	-0,25	12	40—80	4	—	—	—
78	2165	♂	+1,50	8	40—80	4	—	—	—
79	2166	♂	+1,08	12	40—80	4	—	—	—
80	2168	♂	+0,70	10	40—80	4	—	—	—
81	2169	♂	0,00	11	23—40	1	—	—	—
82	2170	♂	+1,45	11	30—60	3	—	—	—
83	2171	♀	-0,80	10	23—40	1	—	—	—
84	2172	♂	+0,83	12	40—80	4	—	—	—
85	2173	♀	-0,45	11	30—60	2	—	—	—
86	2174	♂	+1,08	12	40—80	4	—	—	—
87	2175	♀	-0,33	12	40—80	4	—	—	—
88	2176	♂	+0,50	8	30—60	2	—	—	—
89	2177	♂	+0,13	8	30—60	3	—	—	—
90	2178	♂	+0,58	12	40—80	4	—	—	—
91	2179	♀	-0,08	12	30—60	3	—	—	—
92	2180	♀	-1,38	8	23—40	1	—	—	—
93	2181	♂	+0,42	12	30—60	3	—	—	—

+ O = obliteration

S = facies symphysialis

H = humerus

F = femur

14. táblázat. Egyéni koponyamérétek és jelzők ($\sigma\sigma$) (18—x évesek)Table 14: Individual cranial measurements and indices ($\sigma\sigma$) (18—x years of age)

MARTIN No.	Sorszám Grave No.		3.	21.	35.	I.	II.	IV.	V.	VII.	IX.	X.
1			175	175	194	—	192	193	195	(189)	168	(184)
5			97	94	—	—	118	109	95	—	95	—
8			147	155	156	—	144	138	146	137	152	148
9			—	105	102	107	102	104	100	—	98	101
10			126	135	129	—	127	121	122	118	129	126
11			129	131	—	—	125	124	129	—	128	129
12			112	121	—	—	117	121	116	(120)	115	114
17			137	132	—	—	136	131	128	—	122	141
20			120	121	—	—	116	113	114	—	114	124
23			—	528	—	—	540	537	544	—	513	533
24			335	351	—	—	328	315	323	—	333	344
25			372	381	—	—	372	366	402	—	348	—
26			126	136	—	131	126	124	142	—	122	—
27			133	118	—	—	129	121	132	130	117	129
28			113	127	—	—	117	121	128	127	109	121
29			110	116	—	112	113	110	121	—	110	—
30			119	108	—	—	116	112	119	119	105	118
31			95	98	—	—	98	99	97	100	92	103
38			1486	1557	—	—	1530	1458	1544	—	1422	1592
40			97	—	—	—	—	—	97	—	99	—
43			—	110	108	113	110	107	105	—	106	110
45			—	128	—	—	—	—	134	—	130	132
46			—	98	—	—	—	—	103	—	101	92
47			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
48			—	—	—	—	—	—	68	—	75	—
51			—	41	—	(44)	—	44	42	—	40	—
52			—	31	—	—	—	34	30	—	35	—
54			—	28	—	—	26	—	25	—	29	—
55			—	48	—	—	—	—	51	—	57	—
60			—	—	—	51	61	—	56	—	—	—
61			—	—	—	65	—	—	68	—	—	—
62			—	—	—	42	53	—	47	—	—	—
63			—	—	—	—	—	—	46	—	—	—
65			—	124	—	—	—	—	—	—	—	—
66			—	106	—	—	—	—	—	—	—	—
69			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
70			—	(50)	—	—	—	—	—	—	—	—
71			—	26	—	—	—	—	—	—	—	—
72			—	—	—	—	—	—	85	—	88	—
75/1			—	—	—	—	—	—	20	—	—	—
8 : 1			84,0	88,6	80,4	—	75,0	71,5	74,9	(72,5)	90,5	(80,4)
17 : 1			78,3	75,4	—	—	70,8	67,9	65,6	—	72,6	(76,6)
17 : 8			93,2	85,2	—	—	94,4	94,9	87,7	—	80,3	95,3
20 : 1			68,6	69,1	—	—	60,4	58,5	58,5	—	67,9	(67,4)
20 : 8			81,6	78,1	—	—	80,6	81,9	78,1	—	75,0	83,8
9 : 8			—	67,7	66,0	—	70,8	75,4	68,5	—	64,5	68,2
47 : 45			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
48 : 45			—	—	—	—	—	—	50,7	—	57,7	—
52 : 51			—	75,6	—	—	—	77,3	71,4	—	87,5	—
54 : 55			—	58,3	—	—	—	—	49,0	—	50,9	—
61 : 60			—	—	—	127,5	—	—	121,4	—	—	—
62 : 63			—	—	—	—	—	—	97,9	—	—	—

14. táblázat (folytatás)

Table 14: (continued)

MARTIN No.	Sírszám Grave No.	XII.	XVII.	XVIII.	2155	2156	2158	2159	2160	2161	2163
1	—	—	173	—	183	—	182	180	176	178	186
5	—	—	(97)	—	102	—	104	99	104	—	104
8	(148)	149	149	143	—	—	138	141	136	146	155
9	103	95	—	94	107	—	—	98	98	96	97
10	131	122	128	122	132	117	120	117	117	124	125
11	(135)	136	—	130	—	124	127	120	120	128	136
12	—	—	—	111	—	110	109	106	106	115	124
17	—	(130)	140	132	—	136	132	132	—	—	138
20	111	112	121	112	123	114	114	110	110	110	121
23	—	512	—	522	—	—	511	507	522	536	536
24	(327)	320	336	318	345	317	318	308	318	338	338
25	—	353	—	359	—	364	353	354	358	363	363
26	124	127	—	125	126	120	127	120	123	129	129
27	(120)	115	121	113	125	120	119	120	112	125	125
28	—	111	115	121	—	124	107	114	123	119	119
29	107	113	—	110	111	109	111	106	108	115	115
30	109	104	112	104	107	109	108	107	102	114	114
31	—	95	99	99	—	99	90	94	101	100	100
38	—	1413	—	1429	—	1404	1415	1320	1403	1633	1633
40	—	(92)	—	93	—	98	104	96	—	100	100
43	109	106	—	105	112	(110)	105	104	104	104	104
45	135	(138)	—	—	138	134	133	126	135	142	142
46	95	—	—	99	98	100	102	96	95	97	97
47	110	—	—	114	—	118	111	106	117	109	109
48	67	63	—	67	68	70	66	67	69	65	65
51	43	42	—	42	40	40j	43	40	42	41	41
52	35	30	—	30	32	29j	32	30	34	33	33
54	25	26	—	26	27	28	26	25	26	27	27
55	50	48	—	49	51	52	47	51	53	48	48
60	58	—	—	50	57	56	55	53	54	58	58
61	61	—	—	63	(69)	71	62	62	61	—	—
62	49	—	—	44	47	49	49	43	44	49	49
63	39	—	—	42	(45)	44	41	41	40	—	—
65	122	—	—	115	—	117	—	116	—	133	133
66	108	—	—	104	—	103	(87)	91	96	108	108
69	29	—	—	31	—	34	32	30	31	32	32
70	57	—	—	62	—	67	66	61	64	64	64
71	27	—	—	37	—	36	35	30	33	33	33
72	84	88	—	93	—	89	80	89	90	87	87
75/1	40	30	—	31	—	—	—	24	—	22	22
8 : 1	—	86,1	—	78,1	—	75,8	78,3	77,3	82,0	83,3	83,3
17 : 1	—	(75,1)	—	72,1	—	74,7	73,3	75,0	—	74,2	74,2
17 : 8	—	(87,2)	94,0	92,3	—	98,6	93,6	97,1	—	89,0	89,0
20 : 1	—	64,7	—	61,2	—	62,6	63,3	62,5	61,8	65,1	65,1
20 : 8	(75,0)	75,2	81,2	78,3	—	82,6	80,9	80,9	75,3	78,1	78,1
9 : 8	(69,6)	63,8	—	65,7	—	—	69,5	72,1	65,8	62,6	62,6
47 : 45	81,5	—	—	—	—	88,1	83,5	84,1	86,7	76,8	76,8
48 : 45	49,6	(45,7)	—	—	49,3	52,2	49,6	53,2	51,1	45,8	45,8
52 : 51	81,4	71,4	—	71,4	80,0	72,5j	74,4	75,0	81,0	80,5	80,5
54 : 55	50,0	54,2	—	53,1	52,9	53,8	55,3	49,0	49,1	56,3	56,3
61 : 60	105,2	—	—	126,0	(121,1)	126,8	112,7	117,0	113,0	—	—
63 : 62	79,6	—	—	95,5	(95,7)	89,8	83,7	95,3	90,9	—	—

14. táblázat (folytatás)

Table 14. (continued)

2165	2166	2168	2169	2170	2172	2174	2176	2177	2178	2181
178	176	178	182	172	181	179	171	180	173	169
103	105	95	95	105	99	101	102	100	100	99
152	147	158	137	146	148	158	152	143	146	140
103	101	105	94	—	97	99	104	95	94	94
137	127	138	116	124	122	132	135	120	124	124
130	132	137	120	132	134	136	128	124	124	123
116	119	116	107	112	117	116	114	109	114	107
(138)	137	125	128	135	134	139	137	130	139	134
(118)	117	121	113	116	116	122	122	113	119	113
534	517	535	508	—	525	532	517	518	507	494
341	332	352	311	324	328	345	347	317	330	322
374	353	374	373	350	371	369	356	361	361	350
(132)	123	137	127	119	127	125	127	124	125	125
(124)	117	127	125	119	122	126	123	116	123	117
118	113	110	121	112	122	118	106	121	113	108
114	109	116	113	107	111	110	110	111	112	110
113	106	116	113	103	113	113	110	105	110	105
98	95	83	100	94	101	97	92	99	96	93
1525	1464	1601	1388	1423	1494	1619	1517	1421	1456	1335
98	100	93	—	105	102	94	97	96	94	92
113	110	114	101	(111)	109	—	111	102	104	104
135	137	141	—	138	141	142	134	127	129	134
96	101	97	—	95	102	(95)	94	94	93	97
—	110	(122)	—	113	—	112	107	—	115	110
71	71	73	—	67	(69)	69	66	71	73	66
41	45	44	—	44j	42	44j	44	40	41	42
33	34	34	—	32j	31	30j	33	33	36	32
26	26	26	—	30	30	24	24	25	24	25
54	55	54	—	49	52	50	50	55	52	46
54	54	51	—	57	58	51	52	52	56	52
—	63	67	—	66	—	60	62	66	56	65
43	47	45	—	51	53	47	46	44	45	43
—	40	44	—	41	—	(40)	39	41	36	39
—	122	—	113	129	—	131	—	—	113	121
—	100	102	89	112	—	100	—	—	101	110
—	26	—	28	31	36	39	—	—	29	31
—	62	64	53	65	67	73	—	—	66	60
—	34	32	29	30	37	34	—	—	30	30
88	87	94	—	83	(83)	91	90	92	86	88
—	29	23	—	28	—	31	29	26	24	23
85,4	83,5	88,8	75,3	84,9	81,8	88,3	88,9	79,4	84,4	82,8
(77,5)	77,8	70,2	70,3	78,5	74,0	77,7	80,1	72,2	80,3	79,3
(90,8)	93,2	79,1	93,4	92,5	90,5	88,0	90,1	90,9	95,2	95,7
(66,3)	66,5	68,0	62,1	67,4	64,1	68,2	71,3	62,8	68,8	66,9
(77,6)	79,6	76,6	82,5	79,5	78,4	77,2	80,3	79,0	81,5	80,7
67,8	68,7	66,5	68,6	—	65,5	62,7	68,4	66,4	64,4	67,1
—	80,3	(86,5)	—	81,9	—	78,9	79,9	—	89,1	82,1
52,6	51,8	51,8	—	48,6	(48,9)	48,6	49,3	55,9	56,6	49,3
80,5	75,6	77,3	—	72,7j	73,8	68,2	75,0	82,5	87,8	76,2
48,1	47,3	48,1	—	61,2	57,7	48,0	48,0	45,5	46,2	54,3
—	116,7	131,4	—	115,8	—	117,6	119,2	126,9	100,0	125,0
—	85,1	97,8	—	80,4	—	(85,1)	84,8	93,2	80,0	90,7

15. táblázat. Egyéni koponyamérétek és jelzők (♀♀) (18—x évesek)

Table 15. Individual cranial measurements and indices (♀♀) (18—x years of age)

Sírszám Grave No.	1.	19.	23.	24.	41.	III.	VIII.	IX.	XIII.
MARTIN No.									
1	170	—	166	170	—	179	173	—	166
5	102	—	96	101	—	—	99	—	99
8	144	139	146	131	141	140	137	—	138
9	94	98	95	97	—	90	93	—	99
10	120	121	130	114	119	(108)	114	—	119
11	131	123	130	116	116	—	122	—	127
12	115	109	109	—	109	106	(98)	113	106
17	129	138	133	132	(123)	—	134	—	125
20	108	117	115	109	(109)	—	113	—	108
23	497	—	495	484	—	—	495	—	(486)
24	310	323	330	303	320	—	313	—	308
25	337	—	357	338	—	362	361	—	332
26	113	—	128	120	—	126	122	—	113
27	116	125	115	120	—	118	122	—	117
28	108	104	114	98	108	118	117	—	102
29	102	—	105	106	—	109	107	—	103
30	103	113	105	107	—	109	108	—	102
31	92	93	96	85	94	94	101	—	84
38	1288	—	1342	1207	—	—	1301	—	1224
40	92	—	—	96	—	—	91	—	96
43	101	103	101	102	—	99	101	—	107
45	127	125	127	124	—	—	121	—	(128)
46	86	91	90	91	—	—	92	—	94
47	105	—	—	111	—	—	106	—	—
48	63	—	—	67	—	—	64	—	(66)
51	41	—	40	40	—	—	40	—	45
52	31	32	30	34	—	—	32	—	35
54	26	26	25	22	—	—	25	—	25
55	51	—	47	49	—	—	49	—	51
60	50	—	—	53	46	—	52	—	58
61	59	—	—	59	61	—	60	—	—
62	42	—	—	—	38	—	—	—	49
63	39	—	—	39	39	—	39	—	—
65	114	124	—	109	105	—	117	—	—
66	92	87	95	91	90	—	94	—	—
69	24	—	—	28	28	—	29	—	—
70	59	58	54	61	53	—	54	—	—
71	32	32	33	29	31	—	26	—	—
72	90	—	—	84	—	—	87	—	85
75/1	—	—	—	30	—	—	—	—	20
8 : 1	84,7	—	88,0	77,1	—	78,2	79,2	—	83,1
17 : 1	75,9	—	80,1	77,6	—	—	77,5	—	75,3
17 : 8	89,6	99,3	91,1	100,8	(87,2)	—	97,8	—	90,6
20 : 1	63,5	—	69,3	64,1	—	—	65,3	—	65,1
20 : 8	75,0	84,2	78,8	83,2	(77,3)	—	82,5	—	78,3
9 : 8	65,3	70,5	65,1	74,0	—	64,3	67,9	—	71,7
47 : 45	82,7	—	—	89,5	—	—	87,6	—	—
48 : 45	49,6	—	—	54,0	—	—	52,9	—	(51,6)
52 : 51	75,6	—	75,0	85,0	—	—	80,0	—	77,8
54 : 55	51,0	—	53,2	44,9	—	—	51,0	—	49,0
61 : 60	118,0	—	—	111,3	132,6	—	115,4	—	—
63 : 62	92,9	—	—	—	102,6	—	—	—	—

15. táblázat (folytatás)

Table 15. (continued)

XVI.	2154	2157	2162	2164	2171	2173	2175	2179	2180
168	167	174	172	186	162	170	170	180	175
92	87	—	100	—	—	98	94	97	99
148	150	(141)	148	140	138	134	140	134	137
90	91	93	98	102	91	88	95	91	97
122	128	120	125	122	117	116	122	113	115
133	126	—	133	126	129	117	125	117	113
117	111	111	118	111	108	102	112	102	98
120	128	—	131	—	—	131	132	121	129
109	115	—	110	115	116	113	118	108	111
512	500	500	510	524	477	486	501	500	495
318	333	—	320	319	315	316	327	307	306
346	361	348	355	373	—	354	364	354	350
123	131	123	121	124	120	122	126	120	127
114	123	116	115	128	111	128	129	110	121
109	107	109	119	121	—	104	109	124	112
105	110	108	108	110	107	106	112	106	107
103	111	106	105	118	100	116	114	103	112
89	91	93	99	98	—	88	92	99	94
1313	1377	—	1346	1419	1269	1262	1350	1273	1294
—	74	—	92	—	—	94	(93)	99	96
—	94	101	106	111	101	99	101	103	100
130	125	—	130	(131)	(123)	125	129	126	177
—	86	—	93	97	94	93	90	94	92
—	117	—	108	107	100	—	102	—	—
—	68	—	65	67	64	66	—	62	62
—	38	—	42	45	40	41	41	45	39
—	35	—	33	34	32	31	32	33	31
—	22	—	26	26	26	25	24	25	25
—	51	—	49	50	47	50	47	46	46
—	44	—	51	48	52	(53)	53	58	51
—	62	—	63	—	65	—	61	60	56
—	36	—	45	42	—	43	43	50	42
—	41	—	40	(38)	44	—	37	38	34
119	112	—	115	118	116	—	122	111	—
104	—	—	90	91	93	103	95	92	—
—	30	—	26	28	27	31	26	—	—
70	57	—	62	57	54	53	57	56	—
33	32	—	35	33	29	34	32	30	—
—	97	—	88	91	86	86	—	85	86
—	22	—	—	23	30	25	—	18	21
88,1	89,8	(81,0)	86,0	75,3	85,2	78,8	82,4	74,4	78,3
71,4	76,6	—	76,2	—	—	77,1	77,6	67,2	73,7
81,1	85,3	—	88,5	—	—	97,8	94,3	90,3	94,2
64,9	68,9	—	64,0	61,8	71,6	66,5	69,4	60,0	63,4
73,6	76,7	—	74,3	82,1	84,1	84,3	84,3	80,6	81,0
60,9	60,7	(66,0)	66,2	72,9	65,9	65,7	67,9	67,9	70,1
—	93,6	—	83,1	(81,7)	(81,3)	—	79,1	—	—
—	54,4	—	50,0	(51,1)	(52,0)	52,8	—	49,2	53,0
—	92,1	—	78,6	75,6	80,0	75,6	78,0	73,3	79,5
—	43,1	—	53,1	52,0	55,3	50,0	51,1	54,3	54,3
—	140,9	—	123,5	—	125,0	—	(115,1)	103,4	109,8
—	113,9	—	88,9	(90,5)	—	—	86,0	76,0	81,0

16. táblázat: Egyéni vázcsontméretek és jelzők ($\sigma\sigma$) (18—x évesek)
 Table 16: Individual post-cranial measurements and indices ($\sigma\sigma$) (18—x years of age)

Sírzsám Grave No.		2.	3.	4.	6.	7.	11.	16.	17.	21.	26.	27.	34.	35.	40.	42.	46.	47.
MARTIN No.																		
Clavicula	1 j	155	—	—	142	—	—	138	—	140	145	—	—	132	—	—	—	142
	b	—	—	—	144	—	—	—	144	150	—	—	—	133	150	—	—	—
	6 j	35	—	—	38	—	—	44	—	36	36	—	—	—	—	—	—	45
	b	—	—	—	37	—	—	—	40	—	—	—	—	34	39	—	—	—
	6 : 1 j	—	—	—	26,8	—	—	31,9	—	25,7	24,8	—	—	—	—	—	—	32,7
	b	22,6	—	—	25,7	—	—	—	27,8	22,7	—	—	—	25,6	26,0	—	—	—
Humerus	1 j	345	—	—	331	—	—	325	—	306	341	—	—	—	—	321	—	—
	b	—	—	—	324	—	—	324	—	304	—	—	—	—	322	316	—	—
	2 j	—	—	—	322	—	—	315	—	301	335	—	—	—	—	314	—	—
	b	338	—	—	318	—	—	316	—	301	—	—	—	—	319	310	—	—
	4 j	—	—	—	63	—	—	64	—	62	64	—	—	—	—	68	—	—
	b	64	—	—	62	—	—	63	—	61	—	—	—	—	58	70	—	—
	7 j	—	—	—	65	—	—	65	—	58	69	—	—	—	—	68	—	—
	b	64	—	—	64	—	—	63	—	57	—	—	—	—	69	67	—	—
	7 : 1 j	—	—	—	19,6	—	—	20,0	—	19,0	20,2	—	—	—	—	21,2	—	—
	b	18,6	—	—	19,8	—	—	19,4	—	18,8	—	—	—	—	19,9	21,2	—	—
Radius	1 j	—	—	—	—	—	247	—	—	227	262	—	—	—	—	239	—	—
	b	—	—	—	245	—	241	—	—	225	—	—	—	—	—	234	—	257
Ulna	1 j	—	—	259	—	282	271	—	—	250	283	—	—	—	—	253	—	—
	b	—	—	280	—	—	262	—	—	243	277	—	—	—	—	252	—	275
Femur	1 j	—	—	—	—	483	—	—	—	438	478	478	—	—	—	450	—	459
	b	—	—	—	—	482	—	—	—	434	478	484	—	—	—	451	—	457
	2 j	—	—	—	—	477	—	—	—	437	—	474	—	—	—	445	—	455
	b	—	—	—	—	477	—	—	—	432	475	480	—	—	—	445	—	451
	6 j	—	—	—	—	29	26	—	—	28	29	31	—	—	—	30	—	31
	b	—	—	—	—	29	26	—	—	26	30	31	—	26	—	29	—	31
	7 j	—	—	—	—	28	26	—	—	26	27	32	—	—	—	26	—	30
	b	—	—	—	—	30	26	—	—	27	29	32	—	29	—	26	—	30
	9 j	—	—	—	—	33	34	—	—	33	36	35	—	—	—	30	—	34
	b	—	—	—	—	34	34	—	—	32	37	35	—	36	—	30	—	35
	10 j	—	—	—	—	31	27	—	—	24	29	33	—	—	—	27	—	32
	b	—	—	—	—	27	25	—	—	24	29	30	—	25	—	26	—	30
	19 j	—	—	—	—	49	47	—	—	49	48	49	—	—	—	49	—	51
	b	—	—	—	—	49	49	—	—	48	48	49	—	45	—	48	—	50
	21 j	—	—	—	—	92	75	—	—	82	86	86	—	—	—	88	—	88
	b	—	—	—	—	91	—	—	—	82	85	88	—	—	—	88	—	88
	6 : 7 j	—	—	—	—	103,6	100,0	—	—	100,0	107,4	96,9	—	—	—	115,4	—	103,3
	b	—	—	—	—	96,7	100,0	—	—	96,3	103,4	96,9	—	89,7	—	111,5	—	103,3
	10 : 9 j	—	—	—	—	93,9	79,4	—	—	72,7	80,6	94,3	—	—	—	90,0	—	94,1
	b	—	—	—	—	79,4	73,5	—	—	75,0	78,4	85,7	—	69,4	—	86,7	—	85,7
	1 j	—	—	—	—	—	—	363	359	—	403	383	350	—	—	—	356	—
	b	—	—	—	—	—	—	368	354	—	409	393	—	—	—	—	368	—
Tibia	1/b	—	355	—	—	—	—	362	358	—	400	386	354	—	—	—	358	—

16. táblázat (folytatás)

Table 16: (continued)

Sírszám Grave No.		2.	3.	4.	6.	7.	11.	16.	17.	21.	26.	27.	34.	35.	40.	42.	46.	47.
MARTIN No.																		
	b	—	352	—	—	—	—	367	353	—	407	392	—	—	—	—	369	—
3	j	—	78	—	—	—	—	75	75	—	79	81	72	—	—	—	76	—
	b	—	78	—	—	—	—	75	75	—	79	81	—	—	—	—	78	—
8/a	j	—	35	—	—	—	—	34	32	—	36	36	—	37	—	—	26	—
	b	—	34	—	—	—	—	35	30	—	36	38	—	—	—	—	31	—
9/a	j	—	27	—	—	—	—	28	24	—	27	29	—	26	—	—	25	—
	b	—	27	—	—	—	—	28	25	—	27	31	—	—	—	—	27	—
9/a : 8/a	j	—	77,1	—	—	—	—	82,4	75,0	—	75,0	80,6	—	70,3	—	—	96,2	—
	b	—	79,4	—	—	—	—	80,0	83,3	—	75,0	81,6	—	—	—	—	87,1	—
Fibula	1	—	—	—	—	—	—	355	353	—	—	386	350	—	—	—	353	—
	b	—	—	—	—	—	—	—	353	—	—	389	355	—	—	—	364	—
Claviculo-humeral index	j	—	—	—	44,1	—	—	43,8	—	46,7	43,3	—	—	—	—	—	—	—
	b	45,9	—	—	45,3	—	—	—	—	49,8	—	—	—	—	47,0	—	—	—
Radio-humeral index	j	—	—	—	—	—	—	—	—	75,4	78,2	—	—	—	—	76,1	—	—
	b	—	—	76,6	77,0	—	—	—	—	74,8	—	—	—	—	—	75,5	—	—
Tibio-femoral index	j	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	81,4	—	—	—	—	—	—
	b	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85,7	81,7	—	—	—	—	—	—
Sacrum	2	—	—	100	99	—	—	—	—	85	—	115	—	—	—	96	—	—
	5	—	—	123	119	—	—	—	—	(123)	—	131	—	—	—	119	—	—
5 : 2		—	—	123,0	120,2	—	—	—	—	144,7	—	113,9	—	—	—	124,0	—	—
Pubis-hossz		—	—	—	—	—	—	—	—	101	102	96	—	—	—	97	—	93
Ischium-hossz		—	—	—	—	—	—	—	—	95	110	108	—	—	—	105	—	98
Ischio-pubis index		—	—	—	—	—	—	—	—	106,3	92,7	88,9	—	—	—	92,4	—	94,9
Cotylo-szélesség		—	—	—	—	39	—	—	—	—	38	46	—	—	—	44	—	44
Incisura isc. major szél.		—	—	—	—	(41)	—	—	—	—	42	30	—	—	—	39	—	45
Cotylo-inc. isc. m. index		—	—	—	—	(95,1)	—	—	—	—	90,5	153,3	—	—	—	112,8	—	97,8
Testmagasság — Stature		170,3	163,2	170,1	165,6	172,1	165,7	165,2	163,6	160,6	171,8	171,4	162,0	—	163,7	164,1	164,8	168,7

17. táblázat. Egyéni vázcsontméretek és jelzők (♀♀) (18—x évesek)

Table 17. Individual post-cranial measurements and indices (♀♀) (18—x years of age)

Sirszám Grave No.		1.	10.	12.	14.	15.	19.	20.	23.	24.	25.	28.	29.	30.	31.	33.	36.	41.	44.	45.
MARTIN No.																				
		138	143	30	30	21,7	21,0	297	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Clavicula	1 j	138	143	30	30	21,7	21,0	297	135	134	—	—	—	138	130	136	134	129	—	—
	6 b	—	—	—	—	—	—	—	137	145	—	—	—	—	130	—	135	135	134	—
Humerus	6:1 j	30	30	—	—	—	—	—	35	29	—	—	—	31	30	32	36	31	—	—
	1 j	21,7	21,0	—	—	—	—	—	33	30	—	—	—	—	30	23,5	26,9	24,0	33	—
	2 j	297	—	—	—	—	—	—	25,9	21,6	—	—	—	—	22,5	23,1	25,9	22,2	24,6	—
	2 b	—	—	—	—	—	—	—	24,1	20,7	—	—	—	—	—	—	—	283	—	—
	4 j	—	—	—	—	—	—	—	288	300	—	265	—	312	287	—	293	—	276	—
	7 j	—	—	—	—	—	—	—	294	298	—	261	—	307	281	—	287	278	274	—
	7:1 j	53	—	—	—	—	—	—	283	295	—	50	—	61	56	—	56	47	57	—
	1 j	57	—	—	—	—	—	—	53	55	—	50	—	58	52	—	55	50	55	—
Radius	1 j	19,2	—	—	—	—	—	—	54	54	—	50	—	58	52	—	57	17,7	—	—
	1 b	—	—	—	—	—	—	—	18,8	18,3	—	18,9	—	18,6	18,1	—	19,5	—	19,9	—
Ulna	1 j	225	—	—	—	—	—	—	18,7	22,3	—	201	—	238	219	—	222	—	—	—
	1 b	223	—	—	—	—	—	—	209	223	—	248	—	236	233	—	243	—	—	—
Femur	1 j	—	—	—	—	—	—	—	225	249	—	218	—	255	240	—	240	—	—	—
	1 b	414	415	—	—	—	—	—	228	427	436	378	—	(453)	401	426	414	—	—	—
	2 j	—	—	—	—	—	—	—	—	423	434	377	—	(451)	399	424	410	—	—	—
	6 j	25	26	—	—	—	—	—	—	25	24	24	—	26	24	25	24	—	—	—
	7 j	24	26	—	—	—	—	—	—	26	24	24	—	24	24	28	24	—	—	—
	9 j	25	24	—	—	—	—	—	—	26	27	25	—	24	24	30	27	—	—	—
	10 j	29	30	—	—	—	—	—	—	32	32	28	—	26	27	30	30	—	—	—
	19 j	22	22	—	—	—	—	—	—	25	24	20	—	23	24	25	25	—	—	—
	21 j	43	41	—	—	—	—	—	—	41	45	40	—	—	40	43	43	—	—	—
	6:7 j	69	75	—	—	—	—	—	—	72	75	68	—	72	72	78	74	—	—	—
	10:9 j	96,2	113,0	—	—	—	—	—	—	96,2	88,9	96,0	—	123,8	100,0	89,3	96,0	—	—	—
	1 j	96,0	108,3	—	—	—	—	—	—	78,1	75,0	71,4	—	100,0	88,5	83,3	88,9	—	—	—
Tibia	1 j	73,3	74,2	—	—	—	—	—	—	—	78,1	299	—	82,1	—	341	344	—	—	—
	1/b	(333)	—	—	—	—	—	—	—	—	335	298	—	377	—	341	344	—	—	334
		334	335	—	—	—	—	—	—	—	339	298	—	393	—	—	345	—	—	336
		(333)	—	—	—	—	—	—	—	—	336	298	—	376	—	341	344	—	—	338

17. táblázat (folytatás)

Table 17. (continued)

Sírszám Grave No.		1.	10.	12.	14.	15.	19.	20.	23.	24.	25.	28.	29.	30.	31.	33.	36.	41.	44.	45.
MARTIN No.																				
	b	336	330	342	—	347	—	—	—	—	338	296	—	392	—	—	344	—	—	337
3	j	66	—	—	71	—	—	—	—	—	70	62	—	67	—	71	68	—	—	69
	b	65	68	73	—	69	—	69	—	—	72	61	—	64	—	—	71	—	—	70
8/a	j	28	—	32	29	—	—	23	—	—	28	25	—	30	—	31	28	—	—	29
	b	28	30	32	—	29	—	29	—	—	27	26	—	29	—	—	28	—	—	31
9/a	j	21	—	26	24	—	—	22	—	—	22	19	—	24	—	27	23	—	—	27
	b	23	23	27	—	22	—	24	—	—	21	18	—	23	—	—	22	—	—	25
9/a : 8/a	j	75,0	—	81,3	82,8	—	—	95,7	—	—	78,6	76,0	—	80,0	—	87,1	82,1	—	—	93,1
	b	82,1	76,7	84,4	—	75,9	—	82,8	—	—	77,8	69,2	—	79,3	—	—	78,6	—	—	80,6
Fibula	1	336	—	338	—	—	—	—	—	—	336	293	—	363	—	—	343	—	—	—
	b	337	328	—	—	—	—	—	—	—	338	289	—	379	—	—	—	—	—	—
Claviculo-humeral index	j	47,4	—	—	—	45,8	—	—	47,7	45,4	—	—	—	—	—	—	—	46,4	—	—
	b	—	—	—	—	—	—	—	47,6	49,3	—	—	—	45,0	46,3	—	47,0	—	48,9	—
Radio-humeral index	j	77,3	—	—	—	74,2	—	—	—	75,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	b	—	—	—	—	—	—	—	72,6	75,9	—	77,0	—	76,9	77,9	—	77,4	—	—	—
Tibio-femoral index	j	(81,0)	—	—	81,4	—	—	—	—	—	77,4	—	—	(83,4)	—	80,4	83,9	—	—	—
	b	82,0	80,3	—	—	80,5	—	—	—	—	77,2	78,5	—	—	—	—	—	—	—	—
Sacrum	2	104	—	—	—	95	—	—	—	95	116	90	—	98	(96)	—	—	—	—	—
	5	111	—	—	—	117	—	—	—	111	127	117	—	—	117	—	—	—	—	—
5 : 2		106,7	—	—	—	123,2	—	—	—	116,8	109,5	—	—	—	121,9	—	—	—	—	—
Pubis-hossz		90	—	—	—	104	—	—	—	97	101	96	—	—	—	101	—	—	—	—
Ischium-hossz		86	—	—	—	89	—	—	—	86	95	84	—	—	—	91	—	—	—	—
Ischio-pubis index		104,7	—	—	—	116,9	—	—	—	112,8	106,3	114,3	—	—	—	111,0	—	—	—	—
Cotylo-szélesség		36	—	—	—	38	—	—	—	35	37	36	—	—	29	32	37	—	—	—
Incis. isc. maior. sz.		54	—	—	—	61	—	—	—	50	64	54	—	—	53	57	47	—	—	—
Cotylo-inc. isc. m. ind.		66,7	—	—	—	62,3	—	—	—	70,0	57,8	66,7	—	—	54,7	56,1	78,7	—	—	—
Testmagasság		154,0	153,7	156,1	160,3	157,2	159,5	146,2	151,3	155,2	156,1	146,1	—	161,0	151,9	155,4	154,2	149,3	147,4	153,5

ANTHROPOLOGICAL DATA ON THE MEDIEVAL POPULATION OF VESZPRÉM

It is known from historical sources that Szent Miklós-szeg was one of the medieval suburbs of Veszprém. Its former parish church stood on the hill known today as Kálváriadomb. The excavation of the basement wall of the church took place in 1929–30 and information on the skull finds was published by ACSÁDI and NEMESKÉRI in 1957. Another excavation of the building was made in 1978, when further skeletons were found. The present paper deals with the former already published finds which have been remeasured and completed by the finds of 1978.

As regards the estimated chronological position of the finds, the following are to be borne in mind. According to the results of the excavations, in the middle of the 11th century there was already a cemetery there; however, no church was attached to it at that time. The Szent Miklós church was erected partly above the former graves only in the first half of the 13th century and was enlarged in the middle of the 15th century. It was destroyed in the 16th century when it fell into Turkish hands.

Since the position of the graves failed to be recorded during the digging of 1929–30, the skulls found then could be ranged only within wide time limits. So they may be dated between the 11th and the 16th centuries. The series was therefore erroneously dated by ACSÁDI and NEMESKÉRI in the 10th — 11th centuries. The bulk of the finds excavated in 1978 dates from the 13th and 16th century, however, in their totality they also belong to the period between the 11th and 16th century.

Within the finds it was possible to determine their chronological order in a few cases only. The skull from the earlier excavation with a symbolical trepanation on it was dated to the 11th — 12th centuries, since this custom ended at the end of the 12th century. On the basis of archaeological data the 6 sporadic skulls from the recently excavated find were similarly dated to the 11th — 12th centuries. One of them also has a symbolical trepanation on it. The three skulls from the earlier finds presenting a lesion originating from a sword cut were dated to the 13th — 16th centuries. Such battle lesions were observable in the Hungarian finds only on skulls originating from the late Middle Ages. 13 graves from the recently excavated finds were dated to the 13th — 16th century.

The male skulls show strong sex features; the skeletal bones in general express poor masculinity. Feminine characteristics are poor on the female skulls; they are, however, very strong on their skeletal remains. Compared to the values of two other series, among the individual characteristics of the population worthy of mention there is only a high cheekbone with a strong profile among the males and the poorly developed glabellar region for the females.

As regards the cranial characteristics, the following could be stated. The skull was medium long, wide, medium high, brachycran, orthocran and metrio-tapeinocran. Viewed from above the skull has various shapes; viewed from the back, it is house-shaped. The forehead is medium broad — broad, metriotop, either moderately or strongly sloped. The obelion region is mildly flattened. The occiput is arched or planoccipital. The skull capacity is either medium or large. The facial skull is low or medium high, medium broad, eury — mesoprosop, mesen. The nose is medium high, medium broad, mesorrhin; the nasal bone is

moderately protruding, the profile is concavo—convex. The orbit is medium broad, low and mesoconch; its form is subrectangular. The upper set of teeth arches inwards; a torus palatinus can be observed to a moderate degree in the males. Alveolar prognathism is frequent. The canine fossa is medium deep.

Compared to the data of other series, the constitutional characteristics may be outlined as follows. The clavicle of the males is very short and moderately robust. The shaft of the humerus is slender, the elbow joint is moderately broad. The shaft of the femur is very slender; the head of the femur at the same time is large; the end of the kneejoint is broad and robust. The shaft of the tibia is moderately robust; the kneejoint is moderately broad. According to the PEARSON method the length of the upper limb bones indicate a medium stature, while the length of the lower limb shows a medium tall stature. The female clavicle is medium long and slender. The shaft of the humerus is slender, the elbow joint is medium broad. The shaft of the femur is slender; its head is medium large; the knee joint is medium broad. Both the lower and upper limbs indicate medium stature.

As regards the taxonomical characteristics, the proportion of brachycranials is greater; they consist first of all of individuals with pamiroid features. The dolichocranials are first of all nordoids, secondly with mediterraneanoid features. Cromagnoid features may be observed both in the pamiroids and the nordo-mediterraneanoids. No mongoloid features could be observed in these skeletal remains.

On the basis of the differences shown by the shape of the skull from the earlier and later finds, it seems that the population was characterized in the 11th and 12th centuries by a dolichocrany, and between the 13th and 16th centuries by a brachycran. Because of the small number of the finds it is not possible to know whether the change was due to a modification in the composition of the population or to a late medieval acceleration of the course of brachycranisation. However, the fact that the proportion of individuals having a short head was almost 30 percent in the early finds indicates that, with respect of the shape of the skull, the population of Veszprém — Kálváriadomb was already mixed in the 11th — 12th centuries.

The distance between this population and other medieval domestic series was investigated according to the PENROSE method. According to the measurements based on 12 skull measures, a significant similarity is discernible only between the Veszprém — Kálváriadomb and Fonyód-Vár populations; however, it should be noted that the values of the post-cranial remains of these two series show at the same time some difference in build.

Similarity between the skull shape of the two mentioned series deserves mention first of all as regards microregional interest since Veszprém lies on the north shore of Lake Balaton while Fonyód lies on its south shore. However, considering the values of the distances, it is also to be noted that the population of Veszprém — Kálváriadomb is nearer to the population of the Transdanubian sites (Fonyód, Dombóvár, Taliándörögd, Mohács) than to those east of the Danube (Baja, Zenta, Zombor). Only after studies of further series will it be possible to decide to what extent this is expressed by the difference of the medieval population of the two districts.